

Strateegia on vastu võetud
MTÜ Saarte Koostöökogu
üldkoosolekul 26.06.2008,
muudetud 02.12.2010

Saarte Koostöökogu "Tegevuspiirkonna arengustrateegia" 2008 – 2013

2007-2010

Sisukord

Sisukord	2
1 Kokkuvõte	4
2 Tegevusgrupi üldiseloomustus	7
2.1 Tutvustus	7
2.2 Liikmete kogemused	8
2.3 Saarte Koostöökogu põhiväärtused	9
2.3.1 Huvigrupid	9
2.3.2 Missioon	9
2.3.3 Visioon ja arengueesmärgid	10
2.4 Juhtimine	10
2.4.1 Töökorraldus ja juhtimine	10
2.4.2 SKK tänane olukord	11
2.5 Tegevused arengueesmärkide saavutamiseks	12
2.5.1 Tegevussuunad visiooni saavutamiseks	12
2.5.2 Personal	12
2.5.3 Organisatsiooni arendamise tegevuskava	13
3 Ülevaade strateegia koostamise protsessist	14
4 Tegevuspiirkonna sotsiaalmajanduslik olukord	16
4.1 Piirkonna kirjeldus ja üldiseloomustus	16
4.2 Piirkonna rahvastik ning majanduslik, sotsiaalne ja geograafiline ühtsus	16
4.3 Ülevaade põhilistest eluvaldkondadest	19
4.3.1 Ettevõtlusaktiivsus ja tööhõive	19
4.3.2 Majandussektorite ülevaated	20
4.3.3 Kogukonnad, seltsitegevus	21
4.4 Seosed olemasolevate arengukavadega	22
4.5 Läbiviidud uuringud	22
5 Piirkonna maaelanike peamised vajadused	24
5.1 Piirkonna maaettevõtjate peamised vajadused	24
5.1.1 Lähtekoht ja vajaduste kokkuvõte	24
5.1.2 Ülevaade maaettevõtlusest valdkondade lõikes	24
5.2 Piirkonna maaelanike peamised vajadused	27
5.2.1 Lähtekoht ja vajaduste kokkuvõte	27
5.2.2 Ülevaade elukeskkonnast	27
6 Strateegilised valikud	28
6.1 Maaettevõtluse arendamise prioriteedid	28
6.2 Maaelu arendamise prioriteedid	28
7 Tegevuskava aastateks 2008-2013	29
7.1 Tootearendus	29
7.1.1 Tootearenduse tegevuskava ülesehitus	29
7.1.2 Tootearenduse eesmärgid	29
7.1.3 Meetmed	29
7.2 Elukeskkond	32
7.2.1 Elukeskkonna arendamise tegevuskava ülesehitus	32
7.2.2 Elukeskkonna arendamise eesmärgid	32
7.2.3 Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine, sulandumine	33
7.3 Meetmete kokkuvõte	34

7.3.1	Noortele suunatus.....	34
7.3.2	Rahvusvaheline koostöö.....	35
7.3.3	Seosed MAK telgedega.....	35
7.3.4	Piirnemine muude rahastamisprogrammidega.....	36
7.4	Taotlemine ja hindamiskriteeriumid.....	37
7.4.1	Nõuded projektile.....	37
7.4.2	Nõuded taotlejale	38
8	Eelarve ja rahastamise kava	39
9	Lisad.....	40
9.1	Tegevuspiirkonna kaart	40
9.2	Saarte Koostöökogu juhatuse koosseis seisuga	40
9.3	Saarte Koostöökogu liikmeskond.....	41
9.4	Liikmete kogemus	42
9.5	Külakeskused tegevuspiirkonnas	47
9.6	Saarte Koostöökogu strateegiliste eesmärkide seotus omavalitsuste arengukavade eesmärkide ja prioriteetidega	49

1 Kokkuvõte

Tegevusgrupi nimi ja liikmed

MTÜ Saarte Koostöökogu (ingl.k. nimi: NGO West-Estonian Islands Partnership) on 2006 aastal asutatud ettevõtete, mittetulundusühingute ja omavalitsuste vabatahtlik ühendus, mis tegutseb Saare maakonnas elavate inimeste huvides. Koostöökogu liikmed teevad omavahel koostööd ja kutsuvad ka teisi koostööle, et kohalikku elu paremaks muuta.

Organisatsiooni eesmärk on oma liikmete koostööle, partnerlusele ja omaalgatusele tuginedes kohaliku elu arendamine.

Seisuga 02.01.2008 on tegevusgrupil 70 liiget, nendest 15 vallavalitsust, 33 MTÜ-d ja 22 ettevõtet.

Liikmete kogemused

MTÜ Saarte Koostöökogu liikmetest omavad varasemaid kogemusi kohaliku algatuse ja koostööprogrammide rakendamisel 24 liiget, kes on ellu viinud üle 74 erineva projekti.

Töökorraldus ja juhtimine

SKK igapäevatöö korraldamiseks renditi bürooruum Kuressaares Rohu tn 5 asuvasse büroohoonesse. Ruumis on töökoht kahele inimesele, inimeste arvu kasvades tekib lisavajadus ruumide järele.

Kuna SKK liikmeskonda on haaratud erinevad osapooled – nii kohalikud omavalitsused, erasektor kui ka mittetulundussektor – siis on suhteliselt hästi tagatud piirkonna elanike ja organisatsioonide huvide järgimine.

Organisatsioonis on täna 1,5 töötajat, eelarves on arvestatud kuni 2 töökohaga.

SKK juhtimises on kolm tasandit:

- Liikmete üldkoosolek - SKK kõrgeim organ, üldkoosolek võtab vastu otsuseid organisatsiooni juhtimise kõikides küsimustes, mida ei ole seadusega või põhikirjaga antud juhatuse või SKK muu organi pädevusse – näiteks põhikirja muutmine, strateegia kinnitamine, liikmemaksude suuruse kinnitamine jmt
- Juhatuse – üldkoosolekute vaheajal juhib SKK-d üldkoosoleku poolt liikmete esindajate hulgast valitud vähemalt 10- liikmeline juhatuse.
- Tegevjuht – tegeleb SKK igapäevatöö korraldamisega.

Taotluste hindamiseks kaasatakse eksperdid, kelle kinnitab ametisse SKK juhatuse. Komisjoni kohad jagatakse järgmise skeemi alusel:

- 1 koht – SOL,
- 1 koht – maavalitsus,
- 1 koht – MTÜ-de esindaja,
- 1 koht – ettevõtjate esindaja,
- 1 koht – SKK esindaja,
- 2 kohta – Saaremaaga mitte seotud isikud.

Organisatsiooni ülalpidamise eelarve

Organisatsiooni ülalpidamiseelarve koostamisel on aluseks võetud Põllumajandusministeeriumilt seni saadud andmed võimalike finantseerimismahude kohta. Saadud andmete kohaselt saab aastatel 2008, 2009 ja 2010 MTÜ Saarte Koostöökogu otsustada olema vähemalt 32 +/-2 miljonit krooni. Sellest 20% saab organisatsioon kasutada enda arendamiseks ja ülalpidamiseks.

Rahvusvaheline koostöö

Rahvusvaheline koostöö on käivitamise etapis, esile tõstmist väärivad kaks edukat rahvusvahelist koostööprojekti:

- MTÜ Kavandi Kandi Selts võõrustas 2005 aastal Iirimaa noori, kes viibisid Eestis Iiri presidendi programmi raames. Noored vabatahtlikud abistasid seltsimaja väljast värvimisel ja seltsimaja õue suure kiige tugipostide paigaldamisel.
- Karala Külaelau Arendamise Selts on sõlminud 5. aastase koostöölepe Prantsusmaa külaga Tremont. Koostöösidemed loodi läbi LEADER tegevuse. Prantslaste 10-liikmeline delegatsioon viibis Saaremaal 20.-26.veebruaril 2008.a.

Ülevaade strateegia koostamise protsessist

Projekti raames viis arenguprogrammide keskus Emi-Eco enam kui poole aasta jooksul tegevuspiirkonnas läbi kokku 24 koolitust ja seminari mille raames analüüsiti põhjalikult kohalikke kitsaskohti ja arengueeldusi. Koolituste ja seminaride raames tutvuti ka põhjalikult teiste maade Leader kogemusega (peamiselt DVD vahendusel). Lisaks viidi läbi kokku neli organisatsiooni strateegia kujundamise seminari ja teostati projekt, mille raames koguti kokku info tegevuspiirkonnas juba osutatavate kogukonnateenuste kohta. Kokku osales arengukava koostamise protsessis üle 150 inimese.

Strateegilised valikud

SKK missioon on parandada elukvaliteeti saartel läbi koostöö ja omaalgatuse toetamise, teadmiste ja toimetulekuvõime suurendamise.

SKK visioon on olla tunnustatud maaelu arendaja, saarte omavalitsuste, maaettevõtjate ja elanike koostööd toetav ja usaldusväärne arvamusiider regionaalarengu küsimustes.

Saarte Koostöökogu arengukava ellu viimine keskendub kahele suunale, mis jaguneb viieks meetmeks ja 15 tegevuseks:

Tabel 1. Meetmete ülevaatlik tabel

Meetme nimi	Meetme tegevused
Meede 1. Turutõrgete minimeerimine läbi ühistöö	Ühistegevuse toetamine
	Kännu tagant lahti
Meede 2. Uute turgude leidmine	Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd
	Ühisturunduse toetus
	Tegevus-valdkondade potentsiaali hindamine ja arengu planeerimine
Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine ja sulandumine	Küla arengukava koostamise toetamine
	Kogukonna sisese ja kogukondade vahelise suhtlemise jaoks vajaliku tehnilise baasi loomise toetamine – toetaks turvalisust, koostööd, toodangu realiseerimist jmt
	Kogukondade ning vallavalitsuste ja –volikogude vahelise koostöö arendamise toetamine (piirkondade vaheline kogemuste vahetus)
	Külakeskuste (-platside) loomine ja kordategemine, sh tühjade hoonete kasutusele võtmine avalikes huvides
	Paikkonna atraktiivsuse tõstmine ja selle tutvustamine
Kaugtöö arendamine:	

Meetme nimi	Meetme tegevused
	Sotsiaalühistute loomise toetamine
	Traditsioonilise oskusteabe säilitamise ja rakendamise toetamine
	Traditsioonide uurimine, kohalike muuseumide rajamine
Meede 4. SKK arendamine	Rakenduskava koostamine, koolituste korraldamine, kogemuste vahetamine jne

2 Tegevusgrupi üldiseloomustus

2.1 Tutvustus

MTÜ Saarte Koostöökogu (ingl.k. nimi: NGO West-Estonian Islands Partnership) on 2006 aastal asutatud ettevõtete, mittetulundusühingute ja omavalitsuste vabatahtlik ühendus, mis tegutseb Saare maakonnas elavate inimeste huvides. Koostöökogu liikmed teevad omavahel koostööd ja kutsuvad ka teisi koostööle, et kohalikku elu paremaks muuta.

Organisatsiooni **eesmärk** on oma liikmete koostööle, partnerlusele ja omaalgatusele tuginedes kohaliku elu arendamine.

Juhatuse esimees:	Raimu Aardam
Tegevjuht:	Koit Kelder
Koostööprojektide kontaktisik:	Koit Kelder
Suhtluskeeled:	eesti, inglise
Postiaadress:	Tallinna 58, Kuressaare 93818
Esmane e-posti aadress:	koit.kelder@skk.ee
Tegevjuhi telefoni number:	+372 56 229 699
Veebilehe aadress:	www.skk.ee
Tegevusgrupi piirkonna elanike arv:	20 000
Tegevusgrupi suurus (km ²):	2 907
Elanikkonna tihedus (elanikku km ² kohta):	6,88
Kohalike omavalitsuste arv:	15

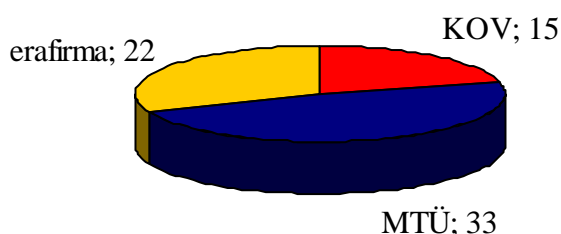
SKK tegevuspiirkond on Saare maakonna omavalitsused v.a. Kuressaare linn. Koostöökogusse kuuluvad järgmised 15 omavalitsust:

- Kaarma vald
- Kihelkonna vald
- Kärla vald
- Laimjala vald
- Leisi vald
- Lümanda vald
- Muhu vald
- Mustjala vald
- Orissaare vald
- Pihla vald
- Pöide vald
- Ruhnu vald
- Salme vald
- Torgu vald
- Valjala vald

Seisuga 02.12.2010 on tegevusgrupil 82 liiget, nendest 15 vallavalitsust, 43 MTÜ-d ja 23 ettevõtet.

Koostöökogu liikmete nimekiri on esitatud arengukava lisas.

Joonis 1. SKK liikmete jaotumine juriidilise vormi alusel

2.2 Liikmete kogemused

MTÜ Saarte Koostöökogu liikmetest omavad varasemaid kogemusi kohaliku algatuse ja koostööprogrammide rakendamisel 24 liiget, kes on ellu viinud üle 74 erineva projekti. Valik projektidest on esitatud lisas.

Suurem osa projektidest on olnud otseselt seotud kohaliku kultuurielu, spordi, turismi, puhkevõimaluste või sotsiaalsfääri arendamisega (üle 52 projekti). Nimetatud projektide käigus valmisid mitmed spordiväljakud, puhke ja turismiobjektid; viidi läbi spordi- ja kultuuriüritusi ning külakokkutulekuid; rekonstrueeriti külakeskuseid, vanurite hooldekodu, koolimaja, raamatukogu ning mitmed mänguväljakud ja spordiplatsid; paigaldati kultuuriväärtuste juurde infostende ja külateedele teeviitasid.

Ellu on viidud ka mitmeid keskkonnahoiu ja -säästliku majandamise projekte, mis on otseselt seotud meid ümbritseva looduse ja loodusvaradega (20 projekti). Nende hulgas on mitmeid veemajanduse ja kanalisatsiooni ehituse ning rekonstrueerimise projekte, samuti prügilasulgemine ja jäätmekäitlust korraldavad projektid.

Lisaks eelpool mainitule omatakse kogemusi koolituste korraldamise projektidega (2 projekti). Nende käigus jagati osalejatele projektijuhtimist ja omavalitsuse ametnikele haldussuutlikust puudutavaid teadmiseid.

Rahvusvaheline koostöö on käivitamise etapis, esile tõstmist väärivad kaks edukat rahvusvahelist koostööprojekt:

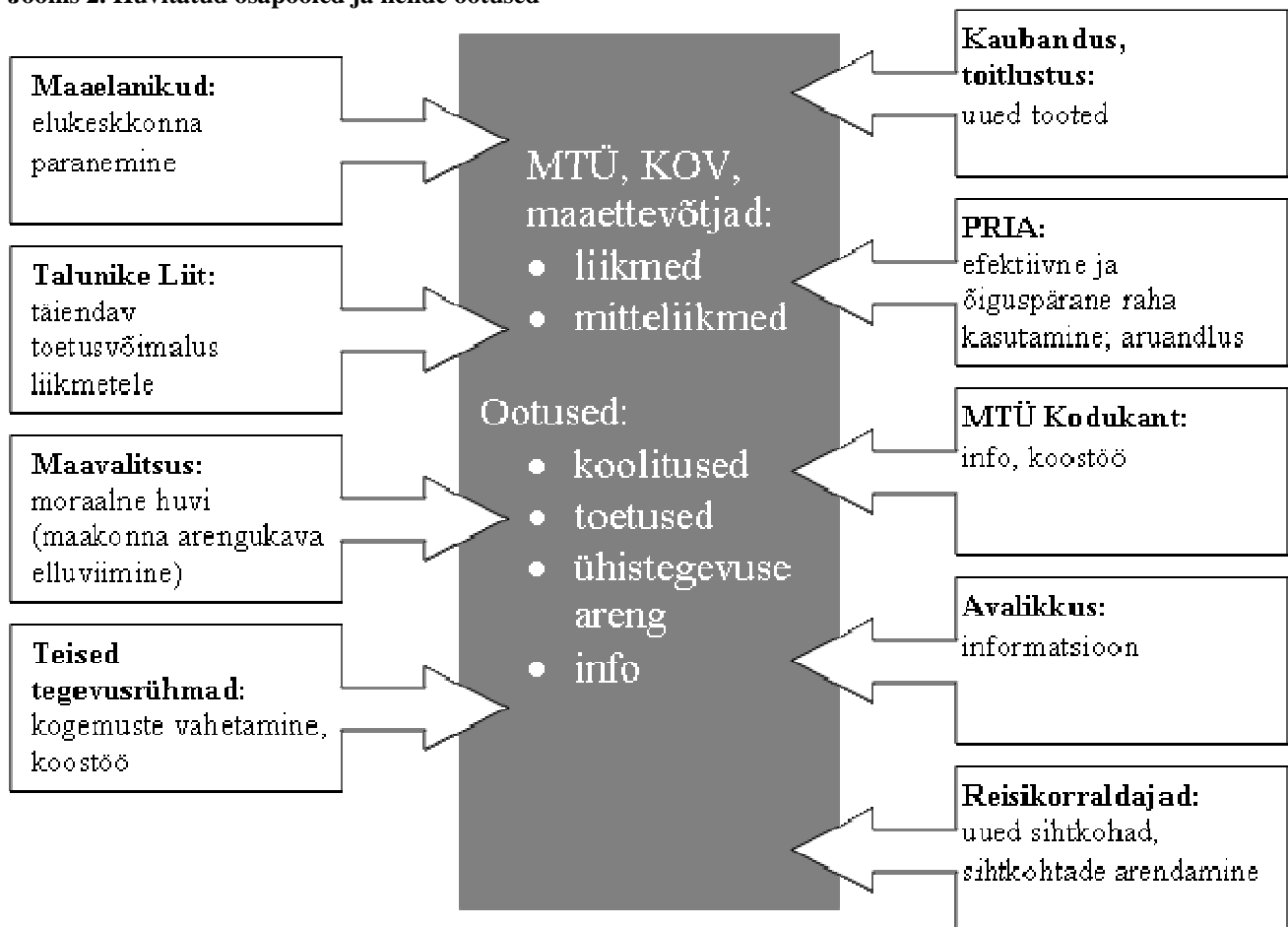
- MTÜ Kavandi Kandi Selts võõrustas 2005 aastal Iirimaa noori, kes viibisid Eestis Iiri presidendi programmi raames. Noored vabatahtlikud abistasid seltsimaja väljast värvimisel ja seltsimaja õue suure kiige tugipostide paigaldamisel.
- Karala Külaelu Arendamise Selts on sõlminud 5. aastase koostöölepe Prantsusmaa külaga Tremont. Koostöösidemed loodi läbi LEADER tegevuse. Prantslaste 10-liikmeline delegatsioon viibis Saaremaal 20.-26.vebruaril 2008.a.

2.3 Saarte Koostöökogu põhiväärtused

2.3.1 Huvigrupid

Kolmanda sektori organisatsioonina on SKK edukast tegevusest huvitatud paljud osapooled. Kõige olulisem huvigrupp on SKK olemasolevad ja potentsiaalsed liikmed. Teised olulisemad osapooled on maaelanikud ja -ettevõtjad, PRIA, MTÜ Kodukant, maavalitsus, Talunike Liit, teised tegevusrühmad jt. Huvigrupid ja nende huvid on esitatud alloleval joonisel.

Joonis 2. Huvitatud osapooled ja nende ootused

2.3.2 Missioon

SKK **missioon** on parandada elukvaliteeti saartel läbi koostöö ja omaalgatuse toetamise, teadmiste ja toimetulekuvõime suurendamise.

2.3.3 Visioon ja arengueesmärgid

SKK **visioon** on olla tunnustatud maaelu arendaja, saarte omavalitsuste, maaettevõtjate ja elanike koostööd toetav ja usaldusväärne arvamusiider regionaalarengu küsimustes.

Visiooni saavutamisele suunatud olulisemad tegevuse eesmärgid 2009 aastal on järgmised:

- meeskonna komplekteerimine,
- toimiva hindamiskomisjoni loomine,
- toetusvoorude ajakava väljakuulutamise,
- tegevusrühmade vahelise koostöö (sh ühistegevused ja ühisprojektid)käivitamine,
- organisatsiooni arendamine ja elanikkonna aktiivne kaasamine,
- regulaarsete arengupäevade korraldamine.

2010 aastaks lisanduvad järgmised eesmärgid:

- esimeste projektide tulemuslikkuse analüüsimine,
- PRIA-st tagasitulevate projektide määr on <5%.

2.4 Juhtimine

2.4.1 Töökorraldus ja juhtimine

SKK igapäevatöö korraldamiseks renditi bürooruum Kuressaares Rohu tn 5 asuvasse büroohoonesse. Ruumis on töökoht kahele inimesele, inimeste arvu kasvades tekib lisavajadus ruumide järele.

Kuna SKK liikmeskonda on haaratud erinevad osapooled – nii kohalikud omavalitsused, erasektor kui ka mittetulundussektor – siis on suhteliselt hästi tagatud piirkonna elanike ja organisatsioonide huvide järgimine.

Organisatsioonis on täna 1,5 töötajat.

SKK juhtimises on kolm tasandit – üldkoosolek, juhatus ja tegevjuht.

Liikmete üldkoosolek

Liikmete üldkoosolek on SKK kõrgeimaks organiks, üldkoosolek võtab vastu otsuseid organisatsiooni juhtimise kõikides küsimustes, mida ei ole seadusega või põhikirjaga antud juhatus või SKK muu organi pädevusse – näiteks põhikirja muutmine, strateegia kinnitamine, liikmemaksude suuruse kinnitamine jmt

Üldkoosoleku kutsub kokku juhatus - korraliselt, üks kord aastas või erakorraliselt, kui seda nõuab vähemalt 1/10 SKK liikmetest.

Üldkoosoleku otsus on vastu võetud, kui selle poolt hääletab üle poole koosolekus osalenud liikmetest ja põhikirjaga pole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet.

Isiku valimisel loetakse valituks kandidaat, kes sai teistest enam hääli.

Juhatus

Üldkoosolekute vaheajal juhib SKK-d üldkoosoleku poolt liikmete esindajate hulgast valitud vähemalt 10- liikmeline juhatus. Põhikirjaga on määratud, et juhatus liikmete arv ei saa olla

väiksem liikmeks olevate omavalitsuste arvust ning et ühest omavalitsusest võib juhatusse kuuluda vaid üks isik.

Juhatuse nimekiri ja kontaktid on esitatud lisades

Tegevjuht

SKK igapäevatööd korraldab tegevjuht, kes:

- juhib ühingu jooksvat tegevust ja vastutab üldkoosoleku ja juhatuse poolt vastu võetud otsuste täitmise eest;
- valmistab ette kõik küsimused, mis vastavalt põhikirjale kuuluvad otsustamisele üldkoosolekul või juhatuse koosolekul;
- käsutab põhikirja nõudeid arvestades ühingu vara ja vahendeid ning esindab ühingut kõigis toimingutes ja tehingutes, kirjutab alla lepingutele.

2007 aastal valiti tegevjuhiks Ahti Kuris. Ta on pikaajalise kogemusega ärijuhtimis- ja turunduskonsultant ning koolitaja. Ta on edukalt konsulteerinud ettevõtteid nii Ameerika Ühendriikides, Soomes kui ka Eestis. Ta on ärihariduse omandanud Tartu Ülikoolis (bakalaureus, ärirahandus ja investeeringud) ja Bentley College'is (USA; ärijuhtimise magister, turundus ja IT).

Komisjonid

Lisaks võib üldkoosolek moodustada juhatuse töö toetamiseks, sh juhatuse ja üldkoosoleku otsuste ettevalmistamiseks, alalisi või ajutisi komisjone, määrates igal üksikul juhul ära nende ülesanded, moodustamise tähtaja, liikmete ja asendusliikmete arvu ja koosseisu ning nende töö tasustamise ja tööülesannete täitmisel tehtud kulutuste hüvitamise.

SKK põhikiri on lisatud arengukavale eraldi dokumendina, see on ka avaldatud veebilehel www.skk.ee.

2.4.2 SKK tänane olukord

Organisatsiooni arendamise töörühmas analüüsiti SKK tänast suutlikkust ning kaardistati olulisemad tugevused, nõrkused ja riskid.

Tugevused:

- aktiivsus - peale tegevjuhi palkamist on tegevus aktiveerunud,
- laiapõhjalise arengukava väljatöötamine konsensuse alusel,
- suhtevõrgustik on kujunemas – olemas on aktiivsed kaasamõtledjad,
- on loodud SKK kontor, kuhu huvilised saavad pöörduda,
- on käivitatud infovahetus avalikkusega;

Nõrkused:

- madal tundus,
- noor organisatsioon – liikmed ei tunne juhatuse liikmeid, ei usalda, on äraootaval seisukohal,
- madal aktiivsus liikmete seas,
- passiivne juhatuse;

Riskid:

- tegevjuht läheb ära – motivatsioon või huvi kaob ära,
- rahastamisotsustest tekkiv tüli.

Kokkuvõtvalt leiti, et tegemist on uue organisatsiooni käivitamisel tekkivate loomulike nõrkustega. Passiivsuse tekke põhjus on Leader meetme käivitamise venimine ja sellest tekkinud umbusk.

Kõiki nõrkusi on olemasolevate tugevustega võimalik minimeerida. Kirjeldatud riskid on pigem madalad.

2.5 Tegevused arengueesmärkide saavutamiseks

2.5.1 Tegevussuunad visiooni saavutamiseks

Olulisemad tegevussuunad SKK missiooni elluviimiseks ja visiooni saavutamiseks on järgmised:

- rahastamisvoorude väljakuulutamise ja taotluste menetlemine, alamtegevused selleks:
  - infopäevade-koolituste korraldamine.
  - taotlusvoorude väljakuulutamise,
  - individuaalne eelnõustamine,
  - taotluste vastuvõtmine,
  - taotluste hindamine ja otsustamine (sh otsuste edastamine PRIA-le),
  - järelnõustamine (abikõlblikkuse nõustamine, aruandluse koostamise nõustamine);
- uuringute korraldamine – eesmärgiga tagada taotlejatele ning otsustajatele otsuste tegemiseks vajalik info tegevuspiirkonna kohta;
- koolitustegevuse organiseerimine (sh ühistegevuse edendamise koolitused),
- kogemuste vahetuse (nii sise- kui ka väliskoostöö) korraldamine,
- organisatsiooni arendamine,
- info- ja suhtekorralduse tagamine,
- SKK poolt elluviidavate meetmete teostamine (näiteks Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd).

Toetuse hindamise protseduur on järgmine:

- projekti idee eelhindamine – vältimaks valede ideedega suure töö tegemist,
- abikõlblikkuse kontroll – toimub peale taotluse SKK-le esitamist, taotlejalt võidakse küsida lisadokumente, kuid tal ei ole võimalik olemasolevaid dokumente parandamiseks tagasi küsida,
- sisuline hindamine – taotleja tutvustab oma projekti ekspertkomisjonile,
- edukate edastamine PRIA-le – tehnilise kontrolli teostamiseks.

Tegevuste teostamiseks vajalikud oskused on järgmised:

- oskus aidata kaasa, et head ideed tekiks ja ka taotlusteks saaksid ning et oleksid hästi elluviidud – peamiselt realiseeritakse läbi koolituse ja nõustamise,
- koostöö organiseerimise oskus – eestvedamine ja ühistegevuse edendamine,
- rahastamisotsuste kooskõla organisatsiooni eesmärkidega – pädeva ekspertkomisjoni moodustamine,
- üle-euroopalises ja/või Läänemere Leader võrgustikus osalemine – teiste kogemustest õppimine,
- finantsjuhtimise korraldamine.

2.5.2 Personal

Koosseisulised töötajad

Hinnanguline projektikonkurssidega seotud otsene tegevuse maht on järgmine:

- rahastatakse 20-25 rahastatud projekti aastas,
- võetakse vastu 40-50 hinnatavat projekti aastas, nende hindamiseks kulutatakse *ca* 500 tundi tööd,
- lisandub järelnõustamise, ürituste ja uuringute korraldamise maht jmt.

Tegevuste elluviimiseks peab SKK meeskonna suurus olema minimaalselt kaks inimest.

Eksperdid

Rahastamisotsuseid teeb ekspertidest moodustatud hindamiskomisjon. Komisjonil on seitse liiget, kelle kinnitab ametisse SKK juhatus. Komisjoni kohad jagatakse järgmise skeemi alusel:

- 1 koht – SOL,
- 1 koht – maavalitsus,
- 1 koht – MTÜ Saaremaa Kodukant (MTÜ-de esindaja),
- 1 koht – SEL (ettevõtjate esindaja),
- 1 koht – SKK esindaja,
- 2 kohta – Saaremaaga mitte seotud isikud (Leader tegevusgruppide esindajad).

Eksperdile makstakse hindamiskomisjonis töötamise eest tasu.

2.5.3 Organisatsiooni arendamise tegevuskava

Olulisemad organisatsiooni arendamisele suunatud tegevused 2008.2009 aastatel on järgmised:

- Turundus:
  - Sõnastada ja öelda mis kasu liige saab
  - Tööversiooni avaldamine ajalehes
  - Mujalt Leader näidete avaldamine meedias ja oma kodulehel
- Investeeringud:
  - Personali värbamisega seotud täiendava põhivara soetamine
- Personal:
  - Vajalike inimeste palkamine
  - Ekspertkomisjoni moodustamine
- Meetmetega seotud tegevused:
  - Rakenduskavade väljatöötamine:
    - sh hindamislehtede väljatöötamine
    - taotlusedokumentatsiooni väljatöötamine

Kõikide tegevuste teostamise eest vastutab SKK tegevjuht.

3 Ülevaade strateegia koostamise protsessist

Projekti raames viis arenguprogrammide keskus Emi-Eco enam kui poole aasta jooksul tegevuspiirkonnas läbi kokku 24 koolitust ja seminari.

Emi-Eco on elukestva õppe põhimõtteid järgiv erapooletu koolitus- ja konsultatsiooniorganisatsioon, mis toetab säästvat arengut Eestis. Organisatsiooni põhitegevus on otsustajate – omavalitsuste, haridusasutuste ja ettevõtete juhtide - koolitamine ja nõustamine strateegilistest küsimustes. Emi-Eco tegevus on suunatud omavalitsuste haldusvõimekuse ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamisele ning ühiskonna haridustaseme tõusule.

Konsultantidena viisid koolitusi ja seminare läbi Anne Randmer (projektijuht), Indrek Maripuu, Harli Uljas ja Kaupo Reede.

Läbi viidi järgmised koolitused:

- tootearendus koolitus,
- kaubamärkide alane koolitus: ettevalmistus brändile “Valmistatud Saaremaal”,
- ühistute asutamine ja võrgustamine,
- kogukonnateenused,
- multifunktsionaalsed külakeskused.

Läbi viidi järgmised seminarid:

- **Tegevussuund 1.: kohalike toodete arendamine:**
  - Kohalike toodete ja teenuste arendamise prioriteedid.
  - Kohalike toodete ja teenuste arendamiseks vajalike tegevuste kaardistamine.
  - Kohalike toodete ja teenuste arendamiseks vajalike tegevuste rahastus-skeemide seminar.
  - Kohalike toodete ja teenuste arendamiseks vajalike tegevuste allpiirkondlike kavade seminar.
  - Tegevuspiirkonna arengustrateegia kohalike toodete ja teenuste lisandväärtuste suurendamiseks aastail 2008 – 2013 eelnõu seminar.
- **Tegevussuund 2: elukeskkonna parandamine**
  - Elukeskkonna parandamise tegevustrateegia põhialuste arutelu.
  - Elukeskkonna parandamise prioriteedid, parandamiseks vajalike tegevuste kaardistamine.
  - Elukeskkonna parandamise vajalike tegevuste rahastus-skeemide seminar.
  - Elukeskkonna parandamise vajalike tegevuste allpiirkondlike kavade seminar.
  - Tegevuspiirkonna arengustrateegia elukeskkonna parandamiseks aastail 2008 – 2013 eelnõu seminar.

Koolituste ja seminaride raames tutvuti ka põhjalikult teiste maade Leader kogemusega (peamiselt DVD vahendusel). Lisaks võõrustati kogemuste vahetamise eesmärgil ühte prantsuse Leader tegevusgruppi.

Kõiki koolitusi ja seminare viidi vastavalt osalejate huvile läbi üks või kaks korda.

Lisaks viidi läbi kokku neli organisatsiooni strateegia kujundamise seminari ja teostati projekt, mille raames koguti kokku info tegevuspiirkonnas juba osutatavate kogukonnateenuste kohta.

Kokku osales arengukava koostamise protsessis üle 150 inimese.

4 Tegevuspiirkonna sotsiaalmajanduslik olukord

4.1 Piirkonna kirjeldus ja üldiseloostus

Saare maakond paikneb Läänemere idaosas asuvatel saartel, moodustades Eesti läänepoolseima maakonna, mille keskuseks on Kuressaare linn. Kogu maakonna pindala, 2 922 km², moodustub põhiosas järgmistest asustatud saartest: Saaremaa (2 673 km²), Muhumaa (206 km²), Ruhnu (11,4 km²), Abruca (10,6 km²), Vilsandi (8,9 km²). Lisaks loendatakse 1 200 km pikkuse rannajoone läheduses enam kui 500 väiksemat saart ja laidu. Saaremaa ja Muhumaa on ühendatud 1896.a. valminud Väikese Väina tammi kaudu. Maakonda eraldab Eesti mandriosast Suur Väin, Hiiumaast (Hiiu maakond) Soela väin ja Kuramaast (Läti Vabariik) Irbe väin¹.

Saaremaal on hea majandusgeograafiline asend – Läänemere regiooni keskmes, kus on Euroopa kiiremini kasvav turg 70 miljoni tarbijaga. Uute transpordivärvate loomine ja seniste rekonstrueerimine, püsiühenduse valmimine, aga ka saarele ülioluline telekommunikatsioonide kiire areng peaks looma Saaremaal kvalitatiivselt uued võimalused Lääne-Euroopaga suhtlemiseks ja siinse majanduse arenguks.

Merega mandrist eraldatud Saare maakonnal on selge ajaloolis-kultuuriline eripära ja ühine identiteet, mille säilitamisest ja arengutegurina kasutamisest on huvitatud maakonna ettevõtjad, avalik ja mittetulundussektor.

Kuigi Kuressaare linn ei ole tegevuspiirkonna osa, kuulub tegevuspiirkond siiski täielikult Kuressaare kui ainsa linnalise keskuse majanduslikku ja sotsiaalsesse mõjualasse, mistõttu on SKK huvitatud linna ja maa arengu tasakaalustamisest maakonna kui terviku raames.

4.2 Piirkonna rahvastik ning majanduslik, sotsiaalne ja geograafiline ühtsus

Tegevuspiirkonnas elab ca 20 000 elaniku², tööeline elanikkond moodustab 61% tegevuspiirkonna rahvastikust³. Maakonnas on negatiivne iive – 2007. aasta esimese kolme kuu sündide-surmade suhe maakonna maapiirkondades on maal 0,68 (linnas 0,66)⁴.

Saare maakonna rahvastiku arengus valitseb kolm trendi:

- negatiivsest loomulikust iibest tulenev maakonna rahvaarvu vähenemine,
- rahvastiku vananemine – suureneb üle 65-aastaste osakaal rahvastikus,
- rahvastiku vähenemine väljarände tõttu.

Eelnevast tulenevalt on maakonna elanike arv langenud 39 890-lt (1990 aastal) 34 978-ni (01.01.07)⁵. Elanike arv on siiski liikunud samas rütmis kogu Eesti elanike arvuga.

¹ Saare Maakonna arengustrateegia 2020

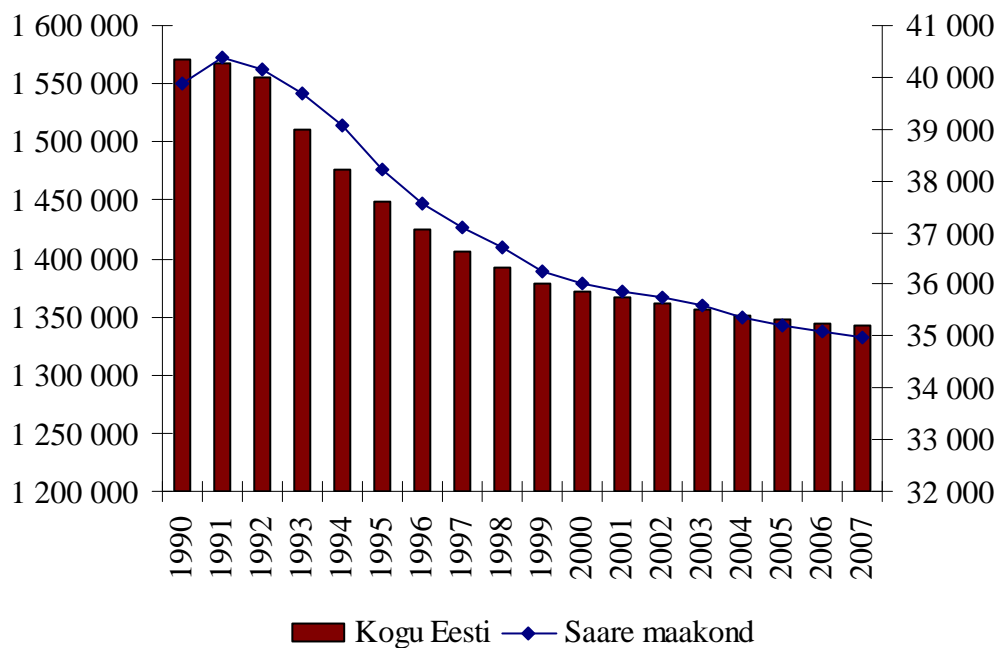
² Statistikaamet - www.stat.ee

³ Rahvastikuregister

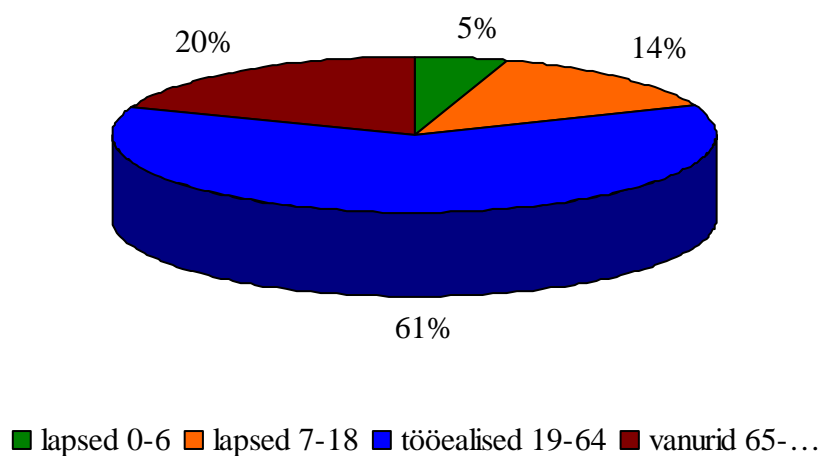
⁴ Saaremaa kodulehekülge – www.saaremaa.ee

Joonis 3. Elanike arvu muutumine Saare maakonnas ja Eestis⁶

Joonis 4. Tegevuspiirkonna elanike vanuseline jaotumine

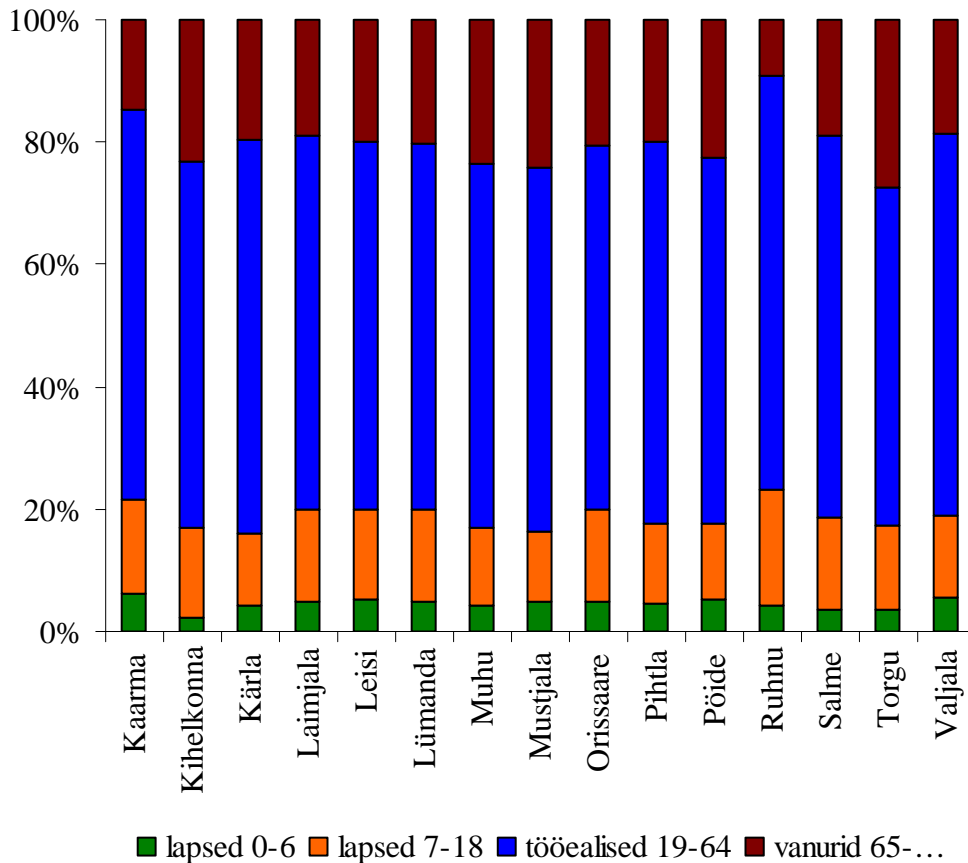

Omavalitsuste lõikes on elanikkonna vanuseline struktuur suhteliselt homogeenne – vaid väikestes valdades nagu Ruhnu ja Torgu on elanikkonn vanuseline struktuur veidi erinev, aga see on seletatav väikese rahvaarvuga nendes omavalitsustes.

⁵ Statistikaamet - www.stat.ee

⁶ Statistikaamet – www.stat.ee

Joonis 5. Elanikkonna vanuseline struktuur omavalitsuste lõikes

Saaremaal, nagu saartel üldiselt, on madal asustustihedus – vaid 12,0 inimest ruutkilomeetri kohta. Madalam on see näitaja Eestis vaid Läänemaal (11,6) ja Hiiumaal (9,9). See omakorda tähendab, et piiratud on nii kohalik turg kui ka teenuste kättesaadavus. Kaugus teiste turgudeni on suur ja turud on veetõkkega eraldatud. Sellest omakorda tuleneb kaupade ja teenuste kõrgem hind.

Kaugemate turgude halb kättesaadavus ei ole probleemiks üksnes kohalikele ettevõtjatele vaid ka potentsiaalsetele välisinvestoritele, kes sooviksid saarte majandusse investeerida. Enamasti on elanike arv liiga madal ka selleks, et tagada arenenud erateenindussektorit.

Ka avalike teenuste tagamine elanikkonnale nõuab saartel suuremaid kulutusi, kui mujal, kuna kohalikel omavalitsustel puudub rea teenuste puhul võimalus naabritega koostööks. Samuti on piiratud koolitustest ja kultuurielust osasaamise võimalused.

Tulumaksu laekumised elaniku kohta on tegevuspiirkonna omavalitsustes suhteliselt sarnased – erinevus suurima ja väikseima laekumisega omavalitsuse vahel on 1,56 korda. Väga erinev on rahvaarv – erinevus suurima ja väikseima vahel on 33 korda. Sellest tulenevalt on omavalitsuste materiaalsed võimalused väga erinevad.

Tabel 2. Tulumaksu eraldamine omavalitsustele jaanuar-detsember 2007.a (kroonides)

	2007 ⁷	Elanike arv	Tulumaks elaniku kohta
Ruhnu vald	845 077	120	7 042
Pihntla vald	9 644 487	1 444	6 679
Orissaare vald	13 443 874	2 070	6 495
Kaarma vald	27 683 515	4 317	6 413
Salme vald	7 887 410	1 239	6 366
Valjala vald	8 933 197	1 468	6 085
Kihelkonna vald	5 411 866	892	6 067
Pöide vald	5 739 361	952	6 029
Laimjala vald	4 552 047	795	5 726
Lümanda vald	4 963 794	873	5 686
Muhu vald	10 461 784	1 925	5 435
Kärla vald	8 892 180	1 759	5 055
Leisi vald	11 032 633	2 192	5 033
Mustjala	3 609 925	746	4 839
Torgu vald	1 651 584	367	4 500

4.3 Ülevaade põhilistest eluvaldkondadest

4.3.1 Ettevõtlusaktiivsus ja tööhõive

Saare maakonna majanduskeskkonna põhiliseks iseloomustajaks on olnud suur ettevõtlusaktiivsus – kõrgem on see vaid Hiiu- ja Harjumaal. SKK tegevuspiirkonnas on keskmiselt 53,5 ettevõtet tuhande elaniku kohta⁸. Kõige suurem on see näitaja väikese elanike arvuga valdades nagu Torgu (95) ja Pöide (80) ja kõige väiksem Kärlas (24).

Töötuse määr on maakonnas läbiaegade olnud üks Eesti madalamaid – 2004 aastal näiteks 4,1% samal ajal kui riigi keskmine oli 9,7%. Käesoleva dokumendi koostamise ajal ei ole kahjuks töötuse statistika Saare maakonna kohta perioodil 2005-2007 kättesaadav.

Tabel 3. Töötuse määr Saare maakonnas

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kogu Eesti	10,3	10	9,7	7,9	5,9	4,7
Harju maakond	8,6	9,6	9,6	7,5	4,3	3,3
Hiiu maakond	10,8	5,9	5,7	7,2	..	..
Ida-Viru maakond	18,9	18,2	17,9	16,2	12,1	9
Jõgeva maakond	16	15,8	13,7	16,9	13,1	6,5
Järva maakond	13,9	13,2	9,5	5,6	6,2	4,7
Lääne maakond	15,1	11,3	5,3	..	..	..
Lääne-Viru maakond	7,3	6,4	7,4	5,8	5,7	5,4
Põlva maakond	14,8	13,7	14,9	12,4	8,4	..
Pärnu maakond	7,7	7,5	6,3	5,9	..	3,9
Rapla maakond	9,7	5	6,7	..	..	5,1
Saare maakond	7,4	6,5	4,1	..	..	..

⁷ Maksu- ja Tolliamet – www.emta.ee

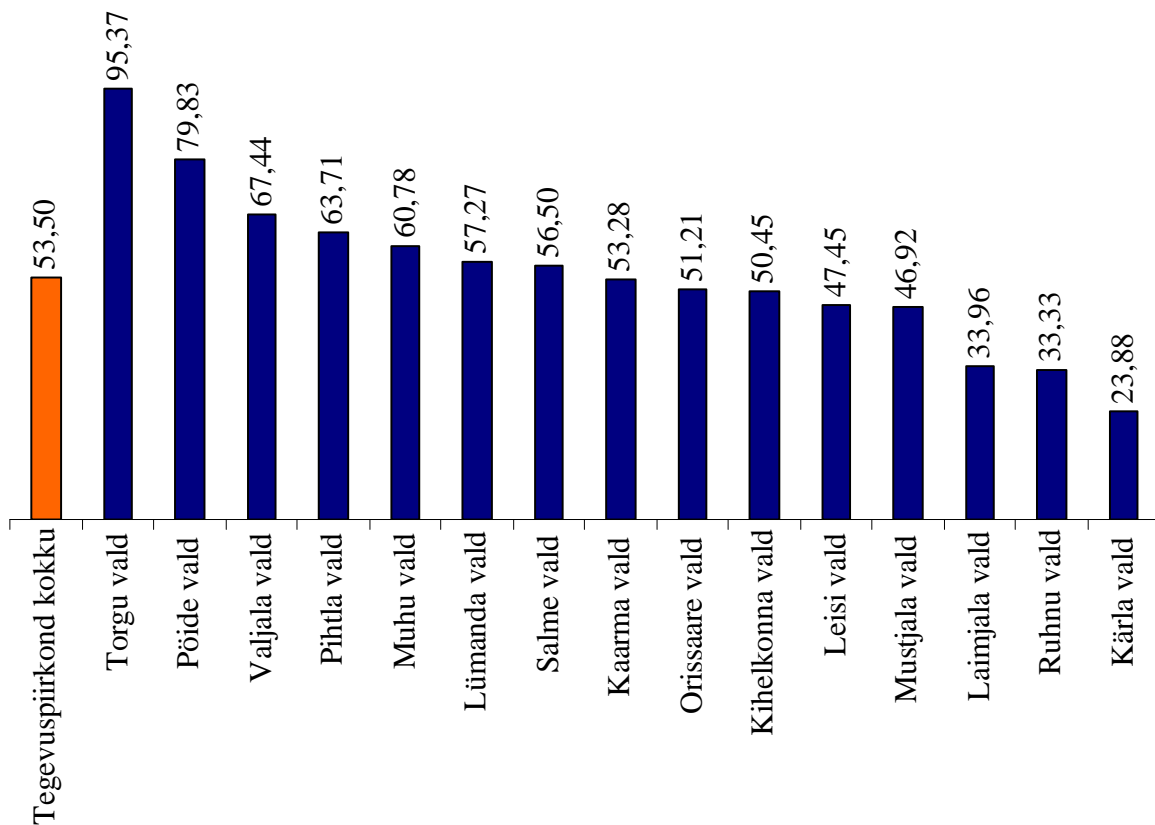
⁸ Statistikaamet – www.stat.ee; ei sisalda andmeid Äriregistris mitte registreeritud FIEde kohta

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tartu maakond	5,8	5,3	5	4,5	6	3,9
Valga maakond	7,5	7,9	11,1	..	8,6	9,1
Viljandi maakond	13,1	9,2	9,1	4,9	4,6	3,6
Võru maakond	8,2	10,4	7	..	..	5,1

4.3.2 Majandussektorite ülevaated ⁹

Sektorite lõikes on **primaarsektori** osatähtsus märkimisväärselt vähenenud, selle restruktureerimine sarnaneb teistele Eesti maakondadele. Nii põllumajanduses kui kalanduses on toodangu sihtturud praktiliselt vahetunud ning Euroopa Liidu liikmena on tegemist väga reglementeeritud tegevusvaldkondadega (tootmis- ja püügikvoodid, fütosanitaarsed tingimused jms.). Metsanduses mõjutab arenguid erametsade tagastamine ja suur nõudlus kohaliku toorme ekspordiks paberipuiduna.

Joonis 6. Ettevõtlusaktiivsus tegevuspiirkonnas (ettevõtete arv tuh, elaniku kohta)

Käesolevaks ajaks on primaarsektori ettevõtlus stabiliseerunud ning märgatava trendina võib välja tuua mikro- ja väikeettevõtjate osatähtsuse vähenemise kõigis valdkondades. Turul on jätkusuutlikud keskmise suurusega ettevõtjad, kes on võimelised täitma erinevatest turegulatsioonidest tulenevaid nõudeid.

Sekundaarsektor on saavutanud suhtelise stabiilsuse. Saare maakonna ettevõtjad on suutnud säilitada ja kaasajastada kohaliku toiduainetetööstuse. Seejuures kuulub oluline osa valdkonna

⁹ Saare Maakonna arengustrateegia 2020

ettevõtetest endiselt kohalikule kapitalile. Suurimad ümberkorraldused on toimunud kalatööstuses, kuid ka siingi on saavutatud stabiilsus ning leitud uued sihtturud.

Ehitusmaterjalide tööstus on kaasajastatud ning sarnaselt kogu Eestile on siin arengut toetanud ehitustegevuse ja kinnisvaraarenduse kiire kasv. Positiivse trendina saab märkida ka puidutööstuse mõningast elavnemist, kuigi veel väikeses mahus.

Ehitussektori näol on tegemist kogu sekundaarsektori vedajaga ja oluline on olnud maakonna ettevõtjate suutlikkus ehitustegevuse teostamisel ka väljaspool maakonda.

Väikelaevade ja paatide tootmine on kasvanud traditsioonilisest tööstusharust innovaatiliseks ning praktiliselt kogu toodang realiseeritakse välisriikides.

Maakonda on tulnud uued tööstusvaldkonnad – elektroonika-, kummi-, plasti- ja rõivatööstus. Kolm esimest valdkonda alustasid küll allhankijatena, tänaseks on aga oluliselt kasvatatud oma insener-tehniliste toodete osatähtsust ning vähendatud sõltuvust emettevõtetest.

Jätkunud on **tertsiaarsektori** väga kiire kasv, tendents, mida võib pidada Saare maakonna kui ettevõtluskeskkonna oluliseks eeliseks Eestis.

Viimase kümnendi jooksul on välja kujunenud turism kui eraldiseisev majandusharu maakonnas. Majutuskohtade arv maakonnas on mitmekordistunud, eelkõige kohalikule kapitalile kuuluvate ettevõtete poolt on välja arendatud SPA hotellide turg. Samuti on kasvanud turismitalude ja kodumajutust pakkuvate ettevõtjate arv.

Kasvanud on kohalikule tarbijale ja turistidele tuginevad kaubandusettevõtted, samuti teenindusettevõtete arv (toitlustusasutused, juuksuri- ja ilusalongid, lõbustusasutused).

4.3.3 Kogukonnad, seltsitegevus

SKK tegevuspiirkonna kogukondade aktiivsuse hindamine vajab kindlasti eraldi põhjalikumat uuringut – arengukava koostamise raames kaardistati olemasolevaid kogukonnateenuseid, kuid see ülevaade vajab täiendamist.

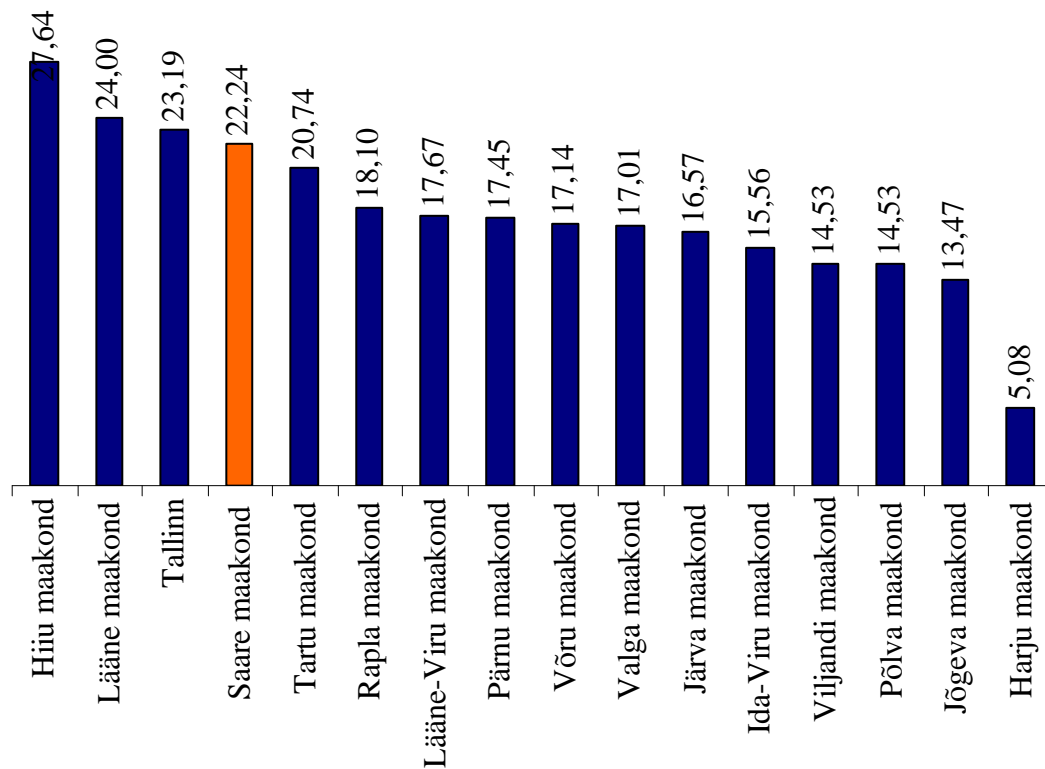
Tegevuspiirkonnas tegutseb 22 külakeskust, peamiselt pakutakse ruumide kasutamise võimalust erinevaks otstarbeks. Ülevaade on esitatud lisas. Kaardistamise raames tuvastati järgmised kogukonnateenused:

Tabel 4. Kogukonnateenused tegevuspiirkonnas

Teenuse nimetus	Teenuse kirjeldus	Teenuse peamised tarbijad	Teenuse osutaja
Kavandi seltsimaja	seltsimaja ruumide rent, internetipunkt ja lugemistuba, kohaliku käsitöö müük, telkimine	Orissaare vald, Kavandi küla	Kavandi Kandi Selts
Torgu valla kaubabuss	kauplusauto	Torgu valla elanikud	OÜ Sõrlini
Valjala valla kaubabuss	kauplusauto	Valjala valla elanikud	FIE Andrus Sunduk
Kaarma valla kaubabuss	kauplusauto	Kaarma valla elanikud	FIE Toomas Sunduk
Mustjala valla kaubabuss	kauplusauto	Kaarma, Lümända, Salme, Torgu	FIE Viktor Nurja
Leisi valla kaubabuss	kauplusauto	Leisi valla elanikud	FIE Marko Humal

Kaudselt võib kogukondade aktiivsust hinnata vaadates registreeritud mittetulundusühingute (MTÜ) ja sihtasutuste (SA) arvu tuhande elaniku kohta – see näitaja on Saaremaal üks Eesti kõrgemaid.

Joonis 7. Saaremaal registreeritud MTÜ-de ja sihtasutuste arvu võrdlus teiste maakondadega¹⁰

4.4 Seosed olemasolevate arengukavadega

Arengukava koostamise raames vaadati üle tegevuspiirkonna viieteistkümne omavalitsuse arengukavad, Saare maakonna arengustrateegia 2020 ning Eesti maaelu arengukava 2007-2013.

Dokumentide sisu võeti käesoleva arengukava koostamisel arvesse selliselt, et dokumendid on omavahel kooskõlas.

Ülevaade omavalitsuste arengukavade käesoleva arengukavaga haakuvatest tegevustest on esitatud lisas.

4.5 Läbiviidud uuringud

Arengukava koostamise raames viidi läbi uuring, mille eesmärgiks oli kaardistada olemasolevad kogukonnateenused, külakeskused ja uued kogukonnateenuste ideed. Nimetatud tegevust tuleb

¹⁰ Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register

regulaarselt teha ka edaspidi, et tekiks tsentraalne infoallikas sellelaadsete teenuste otsijatele. Täna selline infokanal puudub, mis raskendab teenuste kasutamist.

5 Piirkonna maaelanike peamised vajadused

5.1 Piirkonna maaettevõtjate peamised vajadused

5.1.1 Lähtekoht ja vajaduste kokkuvõte

Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna maaettevõtjate vajaduste analüüsimise metoodikana kasutatid fookusgruppe ja ajurünnakuid. Maaettevõtlust hinnati järgmiste valdkondade põhisel:

- käsitööndus, töötlemine, väärindamine,
- põllumajandus, aiandus, maastik,
- turism ja puhkemajandus.

Igas valdkonnas kaardistati tänased kitsaskohad ning toodi välja vajalikud tegevused, mis aitaks kitsaskohti likvideerida.

Maaettevõtluse tase hinnati üldiselt nõrgaks. Peamine kitsaskoht, mis läbis erinevaid valdkondi on tervisekaitse nõuded, millest tulenevad investeerimiskohustused on väiketootjatele (ja teenusepakkujatele) ülejõu käivad.

Maaettevõtete nõrkusena toodi samuti välja vilets tootearendus, oskusteabe ja finantsvahendite puudumine tulemuslikuks turundus- ja turustustegevuseks. Lisaks toodi esile ettevõtlike inimeste ja tööjõu puudus, hirm uuenduste ees ja riskikartus.

Maaettevõtete väliste asjaoludena toodi välja Saaremaa ühtse kuvandi puudumine ning nõrk koostöö ettevõtete vahel (sh puudulik ühistuline majandustegevus). Mitmel korral toodi välja kohaliku kultuuripärandi järk-järguline kadumine – peamised põhjused on põlvkondade vahetumine ning modernse elukeskkonna pealtung.

Ära märgiti ka valdkonda koordineeriva toimiva katusorganisatsiooni puudumine Saaremaal. Organisatsiooni peamised ülesanded oleks uue ja unustatud vana oskusteabe hankimine ja edasi andmine, kvaliteedisüsteemi ja brändi loomine ning kasutuse koordineerimine, kohaliku tooraine kasutusvõimaluste uurimine, arendamine ja propageerimine.

Enamus kitsaskohti on välditavad või ületatavad kui arendada sihipäraselt ja säilitada Saaremaa kultuuripärandit ja traditsioonilist maaelu – oskuseid ja tegevusi, mis on piirkonnale omased – ning esitada sellest keskkonnast tulenevaid väärtusi.

5.1.2 Ülevaade maaettevõtlusest valdkondade lõikes

Üldine

Allpool on esitatud fookusgruppide ja ajurünnakute kokkuvõtted valdkondade tänastest probleemidest ja vajadustest. Need kokkuvõtted olid otseseks sisendiks meetmete ja tegevuste planeerimiseks.

Käsitööndus, töötlemine, väärindamine

Tabel 5. Tänapäevased kitsaskohad ning vajadused – käsitööndus, töötlemine, väärindamine

Tänapäevased kitsaskohad	Vajadused
<ul style="list-style-type: none"> • Puudub kohalike toodete bränd ja toodete kvaliteedijuhtimise süsteem – igapäevaks võib pakkuda mida ise heaks arvab ja nimetada seda saaremaiseks • Ei ole tagatud piirkonna toidurvalisus ja tarbekaupade julgeolek kriisiolukordade puhuks • Koostöö puudulikkus: olematud koostöövõrgustikud ja ühistud • Ajaloolise käsitöö tegemise kogemuse haprus ja kadumine - käsitööoskustega meistrite vähesus • Turundus- ja turustusala oskusteabe puudumine • Bürokratia töötab ettevõtjale vastu • Vähenenud info toetusfondide kohta • Tunnustuse puudumine väikeettevõtjale 	<ul style="list-style-type: none"> • Luua käsitöömeistrite andmebaas ja ühine käsitööladu, mida toetab e-kaubandus • Soodustada tootearendust – et oleks uusi ideid ja tooteid • Olemasolevaid täiendav investeeringutoetus • Oskusteabe levimise toetamine, näiteks sellitoetus, käsitööringid kui traditsioonide edasiandmise viisi toetamine täiendkoolitusena • Legendide ja lugude loomine ja kasutamine • Kvaliteedinõuete kehtestamine tagamine ja Saaremaa märgi loomine • Tootearenduse nõustamine (sh disain) • IMS = Isemajandav Saaremaa

Põllumajandus, aiandus, maastik

Tabel 6. Tänapäevased kitsaskohad ning vajadused – põllumajandus, aiandus, maastik

Tänapäevased kitsaskohad	Vajadused
<ul style="list-style-type: none"> • Madal suutlikkus investeerida esmase töötlemise ja logistika alaste tervisekaitsenõuete täitmisesse: (mahe) teravilja töötlemine, tapamaja, villatöötlemine, jahindus, korilus ja marja- ning puuviljakasvatuse • Väikese koguse turustamine on raske – ketid ei ole huvitatud väikestest kogustest; ostja ei leia infot, kust võiks osta soovitud saadusi • Puudub info uute taimekultuuride kohta 	<ul style="list-style-type: none"> • Info liikumise tagamine ja koolitused: <ul style="list-style-type: none"> ○ ettevõtlusalane oskusteave ○ erialane oskusteave (nt info uute taimekultuuride kohta) ○ info levitamine olemasolevate turustus võimaluste kohta • Luua paindlikud, väike (esmas-) töötlemisvõimalused • Ühisturustamine - taluturu käivitamine, mida toetaks e-kaubandus • Kvaliteedinõuete kehtestamine tagamine ja Saaremaa märgi loomine • Tootearenduse nõustamine (sh disain) • Soodustada tootearendust – et oleks uusi ideid ja tooteid • Olemasolevaid täiendav investeeringutoetus

Turism ja puhkemajandus

Tabel 7. Tänapäevased kitsaskohad ning vajadused – turism ja puhkemajandus

Tänapäevased kitsaskohad	Vajadused
<ul style="list-style-type: none"> • Ei osata toote eest õiglast hinda küsida • Vähe ettevõtlikke inimesi • Ei nähta toodet (tootekombinatsiooni) • Saaremaa selge kuvandi puudumine – endine „Saaremaa valss”, Saaremaa muinasjutud ja legendid (Suur Tõll) kasutamata/loomata • Koostöö puudumine teenusepakkujate vahel • Maal on vähe toitlustuskohti • Giidide liitu ei ole • Eesmärk peaks olema kohalviibimist pikendav toode/teenus 	<ul style="list-style-type: none"> • Käivitada iseteenindus-turismibüroo veebis • Hooajavälise asendustegevuse toetamine (et ettevõtja ära elaks) • Jalgratta matkaradade loomine, märgistamine • Turundusüritustel osalemise toetamine • Laatade korraldamise soosimine – kohalik omapära • Infomaterjalide, viitade tegemine • Regulaarselt toimuvate ürituste toetamine • Külatänav – koguda kokku inimesed, kes sooviksid turistidele midagi näidata, õpetada, toetada selliseid inimesi • Viidad põhimaanteede äärde • Turundustoetus: <ul style="list-style-type: none"> ○ Läbi brändi ○ Nutikad lahendused ○ Kodulehtede tegemise toetus • Kohalike legendide võimendamine, visualiseerimine • <i>Histotainment</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ajaloolised matkad, peod ○ Meeleolumatkad ○ Ajalooteemalised tegevused ○ Teemaatilised kostüümipeod • Turistide saar(t)ele ja saar(t)el ringivedamiseks: <ul style="list-style-type: none"> ○ Väikebusside rent ○ Meresõidukid ○ Eratakso • Tootepaketid Läänemere regioonis ning Läänemere saarte koostöö turismis, ühistegevuses, maaelus üldse • Koolitused ja turundus (reklaam) • Saarde tulemiseks reisijate laev – erinevatesse sadamatesse • Rohkem lisaväärtustooted <ul style="list-style-type: none"> ○ Matkarajad ○ Jalgrattateed ○ Viidad, tähistus, infovoldikud ○ Teemapargid ○ Mõisatuurid (eripaketid) ○ Aktiivse tegevuse paketid ○ Legenditooted – Suur Tõll, Saaremaa muinasaeg (palju huvitavat on viimasel ajal avastatud) ○ Kirikud, maalinnad

5.2 Piirkonna maaelanike peamised vajadused

5.2.1 Lähtekoht ja vajaduste kokkuvõte

Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna elanike vajaduste analüüsimise meetodikana kasutati fookusgrupe ja ajurünnakuid. Elukeskkonna kvaliteeti hinnati järgmiste valdkondade põhisel:

- kogukonna aktiivsus kohaliku elu edendamisel
- paikkonna omapära säilitamine
- üldine elukorraldus – kohaliku elu kitsaskohad

Igas valdkonnas kaardistati tänased kitsaskohad ning toodi välja vajalikud tegevused, mis aitaks kitsaskohti likvideerida.

Elukeskkonna suurimate kitsaskohtadena toodi välja vähene kogukonna sisene koostöö, puudulik teenuste valik (näiteks tanklad, kauplused, lastehoidmise võimalused) ja tööturu struktuurse probleemid (samaaegne töö- ja töajõupuudus). Mille tulemuseks on inimeste lahkumine maalt.

5.2.2 Ülevaade elukeskkonnast

Allpool on esitatud fookusgruppide ja ajurünnakute kokkuvõtte elukeskkonna tänastest probleemidest ja vajadustest. Need kokkuvõtted olid otseseks sisendiks meetmete ja tegevuste planeerimiseks.

Tabel 8. Tänapäevased kitsaskohad ning vajadused – elukeskkond

Tänapäevased kitsaskohad	Vajadused
<ul style="list-style-type: none"> • ei tunda kaugtöö võimalusi ja ettevõtjad ei ole väga altid kaugtöö võimalusi pakkuma • maksimaalselt ei kasutata olemasolevaid võimalusi (näiteks e-kaubandus) kohalike toodete turustamiseks • haridussüsteem ei paku kodulähedal elukestva õppe võimalusi • kogukonna ja/või valla sisene suhtlemine on kaootiline • maal on vähe teenuseid, suuremast keskusest spetsialisti (näiteks elektrik vmt) leidmine, kes oleks nõus maale tulema on samuti keeruline ja kulukas • kesised lastehoiu võimalused, koolid kaugel	<ul style="list-style-type: none"> • kaugtöö arendamine; sh selle valdkonna alane koolitamine, võimaluste populariseerimine • e-kaubandus kohalike toodete turustamiseks; sh võimaluste teadvustamine • puuetega inimeste poolt loodud toodangu turustamise toetamine • saaremaal oleks vaja anda mehelikku maamajandusharidust; sh põllumajandus, sepad jne • luua kodule võimalikult lähedale rahvaülikoolid ja sellega seotud võrgustik (kutsetunnistused, litsentsid) • vallasisese suhtlemise soodustamine – toetaks turvalisust, koostööd, toodangu realiseerimist jmt; näiteks vallaraadio (<i>walky-talky</i>) Ruhnus juba olemas • välja arendada kohalike teenuste võrk; näiteks: elektriku teenus • luua võimalusi külaelanike sissetulekute suurendamiseks • luua eeldused sotsiaalühistute loomiseks; näiteks lasteaiad jmt

6 Strateegilised valikud

6.1 Maaettevõtluse arendamise prioriteetidid

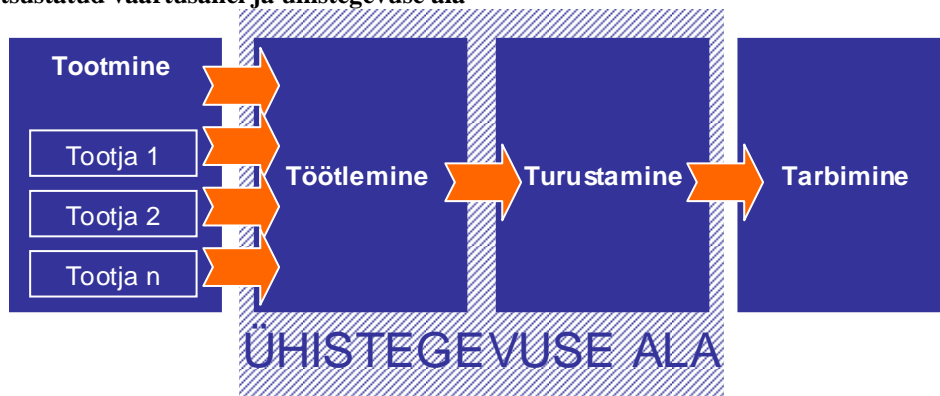
Tootearenduse suund Saarte Koostöökogu arengukavas on suunatud kohalike toodete senisest ulatuslikumale väärimdamisele. Suurema lisandväärtusega toode võimaldab tootjal saada kõrgemat hinda ja seeläbi teenida suuremat kasumit. Tootearenduse läbiv ideoloogia on **koostöö ja ühistegevuse soodustamine** – mahukad investeeringud töötlemisesse, logistikasse, turustamisesse või seadusandlusest tulenevatesse nõuetesse peaksid väikeettevõtjad tegema koos. See tagab sõltumatus kolmandatest osapooltest (tööstused, jaeketid) ning võimaldab kontrollida suuremat osas toodete väärtusahelast (ehk tooteid rohkem ise väärimdada).

Kõrgem lisandväärtus muudab maaettevõtluse perspektiivikamaks ja loob seeläbi paremad eeldused kohalike loodus- ja kultuuriressursside tulemuslikumaks kasutamiseks.

Soodustamiseks ja toetamiseks koostööd ja ühistegevust toetatakse ka vajaliku oskusteabe omandamist. Ühiselt arendatakse välja Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd.

Lihtsustatult võib väärtusahela jagada neljaks etapiks – tootmine, töötlemine, turustamine, tarbimine. Saarte Koostöökogu maaettevõtluse prioriteediks on mastaabiefekti saavutamine. Eelkõige näeme selleks võimalusi läbi töötlemis- ja/või turustamisalaste koostöö või ühistegevuste toetamise. Tootmise, looma- või taimekasvatuse vmt käivitamine on eelkõige ettevõtja kohustus, milleks on võimalus toetusi taotleda teistest programmideist.

Joonis 8. Lihtsustatud väärtusahel ja ühistegevuse ala

6.2 Maaelu arendamise prioriteetidid

Elukeskkonna suund Saarte Koostöökogu arengukavas on suunatud:

- aktiivse ja haritud külaelanikkonna tekitamisele
- elukeskkonna parandamisele, mis loob eeldused elanike lahkumise peatamiseks ning siia asujate sobitamiseks kohalikkude keskkonda.

7 Tegevuskava aastateks 2008-2013

7.1 Tootearendus

7.1.1 Tootearenduse tegevuskava ülesehitus

Aastatel 2008-2013 viib Saarte Koostöökogu arengukava raames ellu tegevuskava, mis koosneb kahest meetmest:

- 1) **meede 1:** Turutõrgete vähendamine läbi ühistöö – toetus ettevõtlussektori kitsaskoha likvideerimiseks,
- 2) **meede 2:** Uute turgude leidmine – toetus turundus- ja turustustegevuse arendamiseks eesmärgiga toodangule ja teenustele uute turgude (sh rahvusvaheliste turgude) leidmiseks.

Meetmed on ülesehitatud lähtuvalt soovist anda võimalus toetuse taotlemiseks kõikidele programmi tingimustele vastavatele maaettevõtluse valdkondadele, mis tagab, et kõikide valdkondade projektid konkureerivad omavahel ning toetatakse projekte, mille elluviimine annab suurima positiivse mõju maapiirkonna arenguks.

Kõik planeeritavad meetmed ja nende seosed MAK telgedega on esitatud punktis 7.3 „[Meetmete kokkuvõte](#)”.

7.1.2 Tootearenduse eesmärgid

Tootearenduse peaesmärk on maaettevõtluse arenguks sobilike tingimuste loomine Saare maakonnas. Alaesmärgid on järgmised:

- ettevõtlusvaldkondade väärtusahela terviklikkuse tagamine, mis suurendaks ettevõtjate motivatsiooni ja majanduslikku huvitatust;
- ettevõtlusvaldkondade tervikliku arengu tagamine Saare maakonnas;
- kohapealse tooraine ja oskusteabe kasutamise soodustamine;
- erinevate osapoolte vahelise koostöö soodustamine;
- toodetele ja teenustele uute turgude leidmine.

7.1.3 Meetmed

7.1.3.1 Meede 1. turutõrgete vähendamine läbi ühistöö

Eesmärk

- Koostöö ettevõtjate vahel on töötlemise, tootearenduse, turustuse jt valdkondades paranenud.
- Paranenud on ettevõtjatele ligipääs informatsioonile, täiendõppele ning investeeringutele.

Vajalikkuse põhjendus

Arengukava koostamise raames läbiviidud fookusgrupid ja ajurünnakud selgitasid, et enamusest maaettevõtluse valdkondades eksisteerivad turutõrked, mis on tekkinud ühist järgmisest asjaolust:

- **väärtusahela mingi osa on puudu** – näiteks:

- kohalikkude lambavilla ei ole võimalik töödelda kuna puudub villaveski vastava koguse töötlemiseks,
- maheteravilja jahvatamise võimalused puuduvad,
- lihloomade tapmise võimalused puuduvad
- vmt;
- **väärtusahela mingi osa ei toimi rahuldavalt** – näiteks:
  - olemasolev ketistunud jaekaubandus ei ole huvitatud väikeste koguste turustamisest,
  - puuduvad alternatiivsed turustamisvõimalused,
  - vmt,
- **investeeringud tervisekaitse nõuete täitmiseks käivad üksiktootjal üle jõu** – näiteks:
  - tapamaja rajamine,
  - külmutatud toodete transport ja ladustamine,
  - vmt,
- **oskusteabe puudumine või selle järk-järguline kadumine** – näiteks
  - ettevõtluse alane ja valdkonna spetsiifiline – nõrk tootearendus, olematud koostöövõrgustikud, nõrk ühisturustus ja –turundus,
  - käsitöömeistrite oskused ja traditsioonid,

Sihtgrupp ja sihtala

Meetme sihtgrupiks on Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonnas registreeritud ja tegutsevad ettevõtted ja mittetulundusorganisatsioonid, mis arendavad kohalikul toorainel, kultuuripärandil või loodusressurssidel põhinevat majandustegevust. Eelistatud on koostööl või ühistegevusel (tulundusühistud, ettevõtete koostöövõrgustikud, ettevõtete ühendused, erialaliidud) põhinevad projektid.

Meetme tegevused

Meede viiakse ellu järgmiste tegevuste kaudu:

- **Tegevus 1.1. – Koostöö ja ühistegevuse toetamine.** Selle tegevuse raames toetatakse turutõrke likvideerimisele suunatud ühistute ja võrgustike loomist ja arendamist (sh personali koolitamine, organisatsiooni tegevuse strateegiline planeerimine jmt).
- **Tegevus 1.2. – „Kännu tagant lahti”.** Selle tegevuse raames toetatakse väärtusahela kitsaskoha kõrvaldamisele suunatud tootearendusesse või põhivarasse tehtavaid investeeringuid, eesmärgiga luua eeldused, mingi valdkonna arenguks.

Tulemusnäitajad

- Perioodi jooksul kokku toetatud 50 projekti.

Rakendamise viis ja ajakava

Meedet koordineerib Saarte Koostöökogu tegevjuht.

Tegevuste 1.1. – 1.2. rakendamise viis on avalikud projektikonkursid, mis viib läbi Saarte Koostöökogu. Projektikonkursile oodatakse osalema meetme sihtgruppi kuuluvaid organisatsioone.

Saarte Koostöökogu viib läbi projektide eelnõustamist.

Tegevuste elluviimiseks kaasatakse vastava ala eksperte ning teenuspakkujaid. 2009 aastal on kõik meetmed ja tegevused avatud terve aasta jooksul, et oleks võimalik hinnata taotlejate huvi meetmete vastu. Vastavalt sellele on 2010 rakenduskava võimalik korrigeerida.

7.1.3.2 Meede 2. Uute turgude leidmine

Eesmärk

- Saare maakonna tootjad ja teenusepakkujad on leidnud oma pakutavale uusi turge nii Eestis kui välismaal.
- Saare maakonna toodete ja teenuste eristamiseks on väljatöötatud ja kasutusele võetud Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd.
- Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd on tarbijate seas tuntud.

Vajalikkuse põhjendus

Mastaabiefekti saavutamise korral muutub aktuaalseks uute turgude leidmine. Uus turg antud kontekstis võib olla nii uus tarbijagrupp, uus nišš kui ka müügikanalid mujal Eestis või välismaal.

Arengukava koostamise raames läbiviidud fookusgrupid ja ajurünnakud selgitasid lisaks veel ka, et saaremaiste toodete ja teenuste eristamiseks oleks senisest rohkem vaja rõhku panna Saaremaaga seotud lugude ja legendide kasutamisele. Samuti oleks vaja luua piirkonna toodete ja teenuste eristamiseks Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd, mida saavad kasutada kõik tingimustele vastavad organisatsioonid.

Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna brändi sisu

Väärtused, mida bränd kandma hakkab on:

- asukoht – saarelisuse eriline hõng,
- loodus ja kultuur – kadakad, meri, kiviaiad, tuul, tuulikud,
- ajalugu – traditsioonid, vabadus, põnevus,
- iseloom – kangus, sitkus, jätkusuutlikkus .

Sihtgrupp ja sihtala

Meetme sihtgrupiks on Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonnas registreeritud ja tegutsevad ettevõtted ja mittetulundusorganisatsioonid, mis arendavad kohalikul toorainel, kultuuripärandil või loodusressurssidel põhinevat majandustegevust. Oluline on pakutava toote või teenuse keskkonnasõbralikkus – toote või teenuse eluea jooksul ei kahjustata loodust, kohalikku pärandit ega traditsioone.

Meetme tegevused

- **Tegevus 2.1. – Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd.** Selle tegevuse raames luuakse Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd, töötatakse välja selle kasutusõiguse kord ja järelvalve põhimõtted.
- **Tegevus 2.2. – Ühisturunduse toetus.** Tegevuse eesmärgiks on piirkonna organisatsioonide jaoks vajaliku ning juba olemas oleva turundusinfo, -oskusteabe ja –ressursside kasutusele võtmine. Selle raames toetatakse olemasolevate turu- ja turustusuuringute ostmist, turunduslike andmebaasidega liitumist ning ühisturundustegevust (sh Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna brändi kasutusõiguse tasu).
- **Tegevus 2.3. – Tegevusvaldkondade potentsiaali hindamine ja arengu planeerimine.** Tegevuse eesmärgiks on anda ettevõtjatele ja ühendustele vajalik info tegevusvaldkondade atraktiivsuse hindamiseks ning planeerida eelisvaldkondade arendustegevused.

Tulemusnäitajad

- Perioodi jooksul kokku toetatud 17 projekti.

Rakendamise viis ja ajakava

Meedet koordineerib Saarte Koostöökogu tegevjuht.

Tegevused 2.1. ja 2.3. kavandab ja viib ellu Saare Koostöökogu kaasates vastava ala eksperte ning teenusepakkujaid. Brändi kasutusõiguse väljastamist koordineerib Saarte Koostöökogu. Kasutusõiguse taotlemiseks esitab taotleja Saarte Koostöökogule taotluse ja vajalikud lisadokumendid. Taotluse rahuldamisotsuse teeb koostöökogu juhatus toetudes vajadusel ekspertide nõuannetele.

Tegevusvaldkonna potentsiaali hindamiseks koostab Saarte Koostöökogu eelisvaldkondade turuülevaated analüüsid valdkondade hetkeseisu ning hinnates potentsiaali tulevikus. Elujõulisemate valdkondade arendamiseks koostatakse valdkondlikud arengukavad. Vajadusel kaasatakse selle tegevuse teostamiseks vastavad eksperdid.

Tegevuse 2.2. rakendamise viis on avalikud projektikonkursid, mis viib läbi Saarte Koostöökogu. Projektikonkursile oodatakse osalema meetme sihtgruppi kuuluvaid organisatsioone.

Saarte Koostöökogu viib läbi projektide eelnõustamist.

Tegevuste elluviimiseks kaasatakse vastava ala eksperte ning teenuspakkujaid. 2009 aastal on kõik meetmed ja tegevused avatud terve aasta jooksul, et oleks võimalik hinnata taotlejate huvi meetmete vastu. Vastavalt sellele on 2010 rakenduskava võimalik korrigeerida.

7.2 Elukeskkond

7.2.1 Elukeskkonna arendamise tegevuskava ülesehitus

Aastatel 2008-2010 viib Saarte Koostöökogu arengukava raames ellu tegevuskava, mis koosneb kahest meetmest:

- 3) **meede 3:** Aktiivne ja haritud küla
- 4) **meede 4:** Jäämine, tulemine, sulandumine

Aastatel 2011-2013 viib Saarte Koostöökogu arengukava raames ellu tegevuskava, mis koosneb ühest meetmest:

Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine, sulandumine

Meetmed on ülesehitatud lähtuvalt soovist anda võimalus toetuse taotlemiseks võimalikult laiale hulgale maaelu valdkondadele, mis tagab, et kõikide valdkondade projektid konkureerivad omavahel ning toetatakse projekte, mille elluviimine annab suurima positiivse mõju maapiirkonna arenguks.

7.2.2 Elukeskkonna arendamise eesmärgid

Elukeskkonna arendamise peaesmärk on maaelanikele elukvaliteedi tõstmine Saare maakonnas. Alaesmärgid on järgmised:

- luua eeldused ja võimalused külaelu jätkusuutlikuks planeerimiseks ja plaanide elluviimiseks,

- toetada maaelu kitsaskohtade vähendamisele suunatud projekte loomaks paremaid eeldusi ja võimalusi maale jäämiseks,
- suvesaarlaste ja uussaarlaste integreerimine Saaremaa kultuuriruumi.

7.2.3 Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine, sulandumine

Eesmärk

- on loodud eeldused ja võimalused külaelu planeerimiseks ja plaanide elluviimiseks
- on loodud eeldused küla jätkusuutlikkuse tekkimiseks
- on loodud eeldused küla või piirkonna identiteedi hoidmiseks
- on käivitatud piirkonna vajadustele vastavad kogukonnateenused
- külaelaniku toimetuleku võimalused on paranenud
- külad on heakorrastatud

Vajalikkuse põhjendus

Arengukava koostamise raames läbiviidud fookusgrupid ja ajurünnakud selgitasid, et külaelu jätkusuutlik planeerimine ning plaanide tulemuslik elluviimine toimub väikeses hulgas külades. Plaanide elluviimine sõltub sageli vaid paarist aktiivsest inimesest. Meetme raames toetatakse küla või piirkonna arengu laiapõhjalise planeerimise, plaanide elluviimise aktiveerimisele suunatud tegevusi. Meetme ülesehitus lähtub arusaamisest, et plaanid on elujõulisemad ning elluviimine tõhusam kui algusest peale kaasatakse võimalikult lai hulk kohalikke inimesi. Protsessi sisulise kvaliteedi tõstmiseks on oluline luua inimestele võimalused enese täiendamiseks kodu lähedal.

Fookusgrupid ja ajurünnakud selgitasid veel, et mitmete Saare maakonna piirkondade näol on tegemist suhteliselt kinniste kogukondadega, kus uusasukad ei ole alati oodatud. Kardetakse saaremaisuse kadumist ja kommete ning tavade segunemist. Külla jäämise peamised probleemid on eelkõige seotud töö leidmise võimaluste ja sotsiaalteenuste kättesaadavusega.

Sihtgrupp ja sihtala

Meetme sihtgrupiks on Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonnas registreeritud ja tegutsevad ettevõtted ja mittetulundusorganisatsioonid, mille tegevus on suunatud kohaliku elu edendamisele. Eelistatud on koostööl või ühistegevusel (tulundusühistud, ettevõtete koostöövõrgustikud, ettevõtete ühendused, erialaliidud) põhinevad projektid.

Meetme tegevused

Meede viiakse ellu järgmiste tegevuste kaudu:

- **Tegevus 3.1. – Küla arengukava koostamise toetamine** – toetatakse arengukava koostamiseks vajalikke tegevusi – ruumide ja tehnika rent, nõustaja kasutamine, koolituse ostmine.
- **Tegevus 3.2. – Kogukonna sisese ja kogukondade vahelise suhtlemise infrastruktuuri ja vajaliku tehnilise baasi loomise toetamine** – toetab turvalisust, koostööd, suhtlemist, eneseharimist, kohalikku ettevõtlust, sh käsitööd, kohaliku toodangu realiseerimist jmt.
- **Tegevus 3.3. – Tegevuspiirkondade vahelise kogemuste vahetamise ja koostöö edendamise toetamine** ja elukestva õppe võimaluste loomine ja tagamine külainimestele (rahvakooli printsiibil).
- **Tegevus 3.4. – Külakeskuste (-platside) loomine ja kordategemine**, sh tühjade hoonete kasutusele võtmine avalikes huvides.

- **Tegevus 3.5. – Ajaloopärandi ja traditsioonide uurimine** ning nende taasrakendamine: paikkonna / valdkonna ajaloo uurimine, säilitamine ja eksponeerimine (sh kohalike muuseumide rajamine)
- **Tegevus 3.6. – Küla või piirkonna sotsiaalse infrastruktuuri** objektide loomine, taastamine, edendamine. Tegevuse raames toetatakse sotsiaalühistute loomist, näiteks lasteaiad, huvikeskused, õpperingid, päästekeskused (tule-, tormi jne kahjude kõrvaldamine ja ennetamine), muude kohalike teenuste arendamine.
- **Tegevus 3.7. – Kaugtööks** eelduste ja võimaluste loomine ja arendamine. Tegevuse raames toetatakse kaugtöö suurema osakaalu saavutamisele suunatud tegevusi, näiteks tänase olukorra analüüs, valdkonna alane koolitamine, kaugtöökeskuste või kaugtööpunktide loomine, võimaluste populariseerimine jmt.
- **Tegevus 3.8 – Traditsioonilise oskusteabe säilitamise ja rakendamise toetamine.** Toetatakse algatusi, mis on suunatud piirkonnale omase loodus- ja kultuuripärandi ning oskusteabe säilitamisele või kasutusele võtmisele.
- **Tegevus 3.9. – Heakorra parandamine.** Tegevuse eesmärk on paikkonna atraktiivsuse säilitamine ja tõstmine, selle väärtustamine ja tutvustamine. Tegevuse raames toetatakse avalikes huvides heakorra parandamisele ja maastikuhooldusele suunatud tegevusi, näiteks talgutoetus (sh tehnika rent, toitlustamine jmt).

Tulemusnäitajad

- Perioodi jooksul kokku toetatud 100 projekti.

Rakendamise viis ja ajakava

Meedet koordineerib Saarte Koostöökogu tegevjuht.

Tegevuste 3.1. – 3.9. rakendamise viis on avalikud projektikonkursid, mis viib läbi Saarte Koostöökogu. Projektikonkursile oodatakse osalema meetme sihtgruppi kuuluvaid organisatsioone.

Saarte Koostöökogu viib läbi projektide eelnõustamist.

Tegevuste elluviimiseks kaasatakse vastava ala eksperte ning teenuspakkujaid. 2009 aastal on kõik meetmed ja tegevused avatud terve aasta jooksul, et oleks võimalik hinnata taotlejate huvi meetmete vastu. Vastavalt sellele on 2010 rakenduskava võimalik korrigeerida.

7.3 Meetmete kokkuvõte

7.3.1 Noortele suunatus

Käesolevas arengukavas on noortele suunatud meede 3. „Aktiivne küla – küla arendamine ehk jäämine, tulemine ja sulandumine”. Meetme eesmärk on kohaliku elu arendamine, et oleks tagatud nii noorte kui ka teiste vanusegruppide jaoks vajalike tingimuste olemasolu Saaremaa külades. Meetme edukal ellurakendamisel:

- paraneb kogukondade vaheline ja –sisene suhtlus,
- tõuseb turvalisus,
- paranevad vaba aja veetmise võimalused,
- tekivad uued töötamise võimalused,
- tagatakse esmavajalike avalike teenuste kättesaadavus.

Kokkuvõtvalt suurendab see tegevuspiirkonna atraktiivsust ja vähendab siit ära kolimise tõenäosust.

Allolevas tabelis on kokkuvõtlikult esitatud meetmed ja tegevused, mis on suunatud piirkonna noortele atraktiivsemaks muutmisele.

Tabel 9. Meetmed ja tegevused, mis on suunatud tegevuspiirkonna noortele atraktiivsemaks muutmisele

Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine ja sulandumine	Küla arengukava koostamise toetamine
	Kogukonna sisese ja kogukondade vahelise suhtlemise jaoks vajaliku tehnilise baasi loomise toetamine.
	Tegevuspiirkondade vahelise kogemuste vahetamise ja koostöö edendamise toetamine ja elukestva õppe võimaluste loomine ja tagamine külainimestele (rahvakooli printsiibil).
	Külakeskuste (-platside) loomine ja kordategemine, sh tühjade hoonete kasutusele võtmine avalikes huvides.
	Ajaloopärandi ja traditsioonide uurimine ning nende taastamine: paikkonna / valdkonna ajaloo uurimine, säilitamine ja eksponeerimine (sh kohalike muuseumide rajamine)
	Küla või piirkonna sotsiaalse infrastruktuuri objektide loomine, taastamine, edendamine.
	Kaugtööks eelduste ja võimaluste loomine ja arendamine.
	Traditsioonilise oskusteabe säilitamise ja rakendamise toetamine.
Heakorra parandamine.	

7.3.2 Rahvusvaheline koostöö

Allolevas tabelis on kokkuvõtlikult esitatud meetmed ja tegevused, mis ühe võimalusena võivad olla suunatud ka rahvusvahelisele koostööle.

Tabel 10. Rahvusvahelisele koostööle suunatud meetmed ja tegevused

Meetme nimi	Meetme tegevused
Meede 2. Uute turgude leidmine	Saarte Koostöökoogu tegevuspiirkonna bränd
Meede 2. Uute turgude leidmine	Ühisturunduse toetus
Meede 2. Uute turgude leidmine	Tegevus-valdkondade potentsiaali hindamine ja arengu planeerimine
Meede 3. Aktiivne küla – küla arendamine	Kogukonna sisese ja kogukondade vahelise suhtlemise jaoks vajaliku tehnilise baasi loomise toetamine – toetaks turvalisust, koostööd, toodangu realiseerimist jmt
Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine ja sulandumine	Kogukondade ning vallavalitsuste ja –volikogude vahelise koostöö arendamise toetamine (piirkondade vaheline kogemuste vahetus)
Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine ja sulandumine	Kaugtöö arendamine:
Meede 4. SKK arendamine	Rakenduskava koostamine, koolituste korraldamine, kogemuste vahetamine jne

7.3.3 Seosed MAK telgedega

Allolevas tabelis on kokkuvõtlikult esitatud planeeritavad meetmed ja nende seosed MAK telgedega. Täpne koodide loetelu tuuakse konkreetse aasta rakenduskavas

Tabel 11. Meetmete ülevahtlik tabel

Meetme nimi	Meetme tegevused	Artikkel	Kood
Meede 1. Turutõrgete	Ühistegevuse toetamine	53, 54, 55	311, 312, 313

Meetme nimi	Meetme tegevused	Artikkel	Kood
minimeerimine läbi ühistöö	Kännu tagant lahti	53, 54, 55	311, 312, 313
Meede 2. Uute turgude leidmine	Saarte Koostöökogu tegevuspiirkonna bränd	53, 54, 55	311, 312, 313
	Ühisturunduse toetus	53, 54, 55	311, 312, 313
	Tegevus-valdkondade potentsiaali hindamine ja arengu planeerimine	21, 53, 54, 55	111, 311, 312, 313
Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine ja sulandumine	Küla arengukava koostamise toetamine	56	322
	Kogukonna sisese ja kogukondade vahelise suhtlemise jaoks vajaliku tehnilise baasi loomise toetamine – toetaks turvalisust, koostööd, toodangu realiseerimist jmt	56	322
	Kogukondade ning vallavalitsuste ja –volikogude vahelise koostöö arendamise toetamine (piirkondade vaheline kogemuste vahetus)	56	322
	Külakeskuste (-platside) loomine ja kordategemine, sh tühjade hoonete kasutusele võtmine avalikes huvides	56	322
	Paikkonna atraktiivsuse tõstmine ja selle tutvustamine	56	322
	Kaugtöö arendamine:	56	322
	Sotsiaalühistute loomise toetamine	56	321
	Traditsioonilise oskusteabe säilitamise ja rakendamise toetamine	57	323
	Traditsioonide uurimine, kohalike muuseumide rajamine	57	323
Meede 4. SKK arendamine	Rakenduskava koostamine, koolituste korraldamine, kogemuste vahetamine jne	61, 62, 63, 64, 65	41, 42, 431

7.3.4 Piirnemine muude rahastamisprogrammidega

Olulisemad programmid, millega planeeritud meetmed piirnevad ja kust võib tekkida topeltrahastamise oht on:

- Eesti-Läti piiriülese koostöö programm
- Kohaliku ja regionaalse koostöö edendamine ja avaliku sektori organisatsioonide haldusvõimekuse arendamise programm
- Hasartmängumaksust regionaalsete investeringutoetuste andmise programm
- Kalanduspiirkondade säästev areng (meede 4.1)
- Keskkonnainfrastruktuuri arendamine (Keskkonnaministeeriumi meetme 4.2)
- Kohaliku avalike teenuste arendamise programm (kohaliku omavalitsuse investeringutoetusteks)
- Kohaliku omaalgatuse programm
- Programm Kultuur 2007 – 2013
- Kutseõppeasutuste õppekeskkonna kaasajastamise investeringute programm
- Teadus- ja arendusasutuste ning kõrgkoolide õppe- ja töökeskkonna infrastruktuuri kaasajastamise programm
- Külade uuendamise ja arendamise toetus
- Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise programm
- Rahvakultuuri sihtkapitali toetus
- Uute turgude leidmise programm (muud kalandusega seotud meetmed, alameede 3.12.2)

Topeltrahastamise vältimise meetodid on:

- taotlusvoorude väljakuulutamisele eelnev analüüs,
- PRIA poolt teostatav kontroll.

7.4 Taotlemine ja hindamiskriteeriumid

7.4.1 Nõuded projektile

7.4.1.1 Tootearenduse projektid

Projekt peab kas kõrvaldama valdkonna kitsaskoha või aitama kasutusele võtta potentsiaali. Projekti peab vastama Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) eesmärkidele.

Muud projektide hindamiskriteeriumid on järgmised:

Kriteerium	Hinne (1...10)	Osakaal koguhindest (%)
1) mõju väärtusahela terviklikkuse suurendamisele		30
2) mõju Saaremaa arengule peab olema võimalikult suur		20
3) projekt peab toetuma kohalikule initsiatiivile		20
4) projekti jätkusuutlikkus (sh taotleja elluviimisvõime ja idee turupotentsiaal) peab olema võimalikult suur		10
5) mõju koostöö või ühistegevuse arendamisele peab olema võimalikult suur		10
6) kohapealse tooraine ja oskusteabe kasutamine peab olema võimalikult suur		10

7.4.1.2 Elukeskkonna projektid

Projekt peab kas kõrvaldama valdkonna kitsaskoha või aitama kasutusele võtta potentsiaali. Projekti peab vastama Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) eesmärkidele.

Muud projektide hindamiskriteeriumid on järgmised:

Kriteerium	Hinne (1...10)	Osakaal koguhindest (%)
1) kogukonna toetus projektile peab olema võimalikult suur		40
2) positiivne mõju taotleja lähemale elukeskkonnale peab olema võimalikult suur		30
3) kohalike arengueelduste kasutamine peab olema võimalikult ulatuslik		15
4) taotleja elluviimisvõime peab olema võimalikult suur		15

7.4.1.3 Hindepallide tähendused

- 1 mõju/toetus/kasu puudub
- 2 mõju/toetus/kasu olemasolu kaheldav
- 3 mõju/toetus/kasu pigem olemas
- 4 mõju/toetus/kasu väga väike
- 5 mõju/toetus/kasu väike
- 6 mõju/toetus/kasu tunnetatav
- 7 mõju/toetus/kasu arvestatav
- 8 mõju/toetus/kasu ulatuslik
- 9 mõju/toetus/kasu suur
- 10 mõju/toetus/kasu väga suur

7.4.2 Nõuded taotlejale

Taotlejaks saavad olla asjakohastes normatiivaktides lubatud taotlejad, sh.:

- ettevõtted ja ettevõtete ühendused;
- kohaliku omavalitsuse üksused;
- sihtasutused ja mittetulundusühingud, juhul kui projektis kavandatud tegevused kuuluvad nende organisatsioonide põhikirjaliste tegevuste hulka.

8 Eelarve ja rahastamise kava

Meetmete eelarve osakaalud kogu SKK eelarvest on määratud suhtarvudena kuna tegevuspiirkondadele eraldatavate summade täpsed suurused otsustatakse alles pärast strateegia kinnitamist. Põllumajandusministeeriumilt strateegia kinnitamise hetkeks saadud andmete kohaselt saab aastatel 2008, 2009 ja 2010 MTÜ Saarte Koostöökogu otsustada olema vähemalt 32 +/-2 miljonit krooni. Sellest 20% saab organisatsioon kasutada enda arendamiseks ja ülalpidamiseks, millest kuni 40% on võimalik ära kasutada 2008. a. teisel poolaastal.

Tabel 12. Indikatiivne eelarve suurus ning selle jagunemine meetmete vahel 2008-2010

Meede	Osakaal eelarvest
Meede 1. Turutõrgete minimeerimine läbi ühistöö	30%
Meede 2. Uute turgude leidmine	10%
Meede 3. Aktiivne küla – küla arendamine	20%
Meede 4. Jäämine, tulemine ja sulandumine	20%
Meede 5. SKK ülalpidamine ja arendamine	20%
KOKKU	100%

Tabel 13. Indikatiivne eelarve suurus ning selle jagunemine meetmete vahel 2010-2013

Meede	Osakaal eelarvest
Meede 1. Turutõrgete minimeerimine läbi ühistöö	30%
Meede 2. Uute turgude leidmine	10%
Meede 3. Aktiivne ja haritud küla ehk jäämine, tulemine ja sulandumine	40%
Meede 4. SKK ülalpidamine ja arendamine	20%
KOKKU	100%

9.3 Saarte Koostöökogu liikmeskond

Tabel 14. SKK liikmeskond seisuga 02.12.2010

KOHALIKUD OMAVALITSUSED			
Liikme nimi	Esindaja		E-mail
Kaarma Vallavalitsus	Elve	Viljus	elve@kaarma.ee
Kihelkonna Vallavalitsus	Raimu	Aardam	raimu@kihelkonna.neti.ee
Kärla Vallavalitsus	Villi	Pihl	villi@karlavald.ee
Laimjala Vallavalitsus	Vilmar	Rei	vilmari@hotmail.ee
Leisi Vallavalitsus	Ludvik	Mõtlep	vallavanem@leisivald.ee
Lümanda Vallavalitsus	Jaanika	Vakker	vallavanem@lymanda.ee
Muhu Vallavalitsus	Raido	Liitmäe	raido.liitmae@muhi.ee
Mustjala vallavalitsus	Kalle	Kolter	kalle@mustjala.ee
Orissaare Vallavalitsus	Aarne	Põlluäär	aarne.polluaar@orissaare.ee
Pihla Vallavalitsus	Jüri	Saar	juri@pihtlavv.ee
Pöide Vallavalitsus	Jüri	Linde	jury.linde@poidevald.ee
Ruhnu Vallavalitsus	Aare	Sünter	aare@ruhnu.ee
Salme Vallavalitsus	Kalmer	Poopuu	kalmer@salmevald.ee
Torgu Vallavalitsus	Tiit	Pöld	vallavanem@torgu.ee
Valjala Vallavalitsus	Kaido	Kaasik	kaido.kaasik@valjala.ee
ETTEVÕTJAD			
Liikme nimi	Esindaja		E-mail
AS Mõntu Sadam	Mihkel	Undrest	vrhl@hotmail.ee
FIE Andrei Prii	Andrei	Prii	priiandrei@hotmail.ee
FIE Imbi Lamp	Imbi	Lamp	imblik@hotmail.ee
FIE Vello Paas	Vello	Paas	vello.paas@mail.ee
OÜ Agola-S	Ago	Liblik	info@tehumardi.ee
OÜ Allika Villa	Angela	Alliksoon	angela@allikavilla.ee
OÜ Haakeri	Katrin	Sagur	katrin@kylastuskeskus.ee
OÜ Hany	Janar	Suuster	janar@saaremaamesi.ee
OÜ Karja Pagariäri	Aivo	Kanemägi	info@karjapagar.ee
OÜ Liise Talu Ruhnu Saarel	Dimitri	Reisenberg	luise@ruhnu.ee
OÜ Paios	Vilmar	Rei	vilmari@hotmail.ee
OÜ Pädaste Mõis	Hans Martin	Breuer	kaie@padaste.ee
OÜ Raaret	Urve	Lillimägi	oyraaret1@hotmail.ee
OÜ Ranna Plast	Evald	Sosnin	info@rannaplast.ee
OÜ Rassiaru	Priit	Kuusk	Priit.Kuusk@rassiaru.ee
OÜ Rengo	Sulev	Salla	rengo@hotmail.ee
OÜ Saare Frydendahl	Vallo	Heina	frydendahl@tt.ee
OÜ Saare Saba ja Sarved	Meelis	Sepp	meelis.sepp@tt.ee
OÜ Suure Tõllu Puhkeküla	Margit	Alter	margit@suurtoll.ee
OÜ Tager Elekter	Astrid	Vaba	astrid38@hotmail.ee
OÜ Tihuse Turismitalu	Martin	Kivisoo	martin.kivisoo@mail.ee
OÜ Valjala Sepikoda	Sulev	Peäske	janpeaske@hotmail.ee
OÜ Viitong Reised	Maarika	Toomel	maarika.toomel@gmail.com
MITTETULUNDUSÜHINGUD			
Liikme nimi	Esindaja		E-mail
MTÜ Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu Kuressaare Siioni Kogudus	Margus	Mäemets	mmaemets@hotmail.ee
MTÜ Eesti Maanaiste Ühenduse Saare Naised	Laine	Tarvis	laine.tarvis@mail.ee
MTÜ EU-Roopa rand	Aarne	Juulik	kajajuulik@hotmail.ee

MTÜ Haapsu Harmoonik	Tiit	Kruuse	
MTÜ Jätkusuutlik Saaremaa	Triin	Laaneväli	triin@consultare.ee
MTÜ Kaali Külustuskeskus	Katrin	Sagur	katrin@kylastuskeskus.ee
MTÜ Kaarma Maanaiste Selts	Tiiu	Pirn	tiiu.pirn@mail.ee
MTÜ Karala Külaelu Arendamise Selts	Kaja	Juulik	kajajuulik@hotmail.ee
MTÜ Karja külaselts	Erki	Vohu	liis.humal@mail.ee
MTÜ Kaunispes Sadam	Orav	Toomas	orav.toomas@gmail.com
MTÜ Kavandi Kandi Selts	Krista	Riik	kristariik@hotmail.ee
MTÜ Kodukant Kiratsi	Sulvi	Munk	sulvi.munk@skk.ee
MTÜ Käesla Arenguselts	Valdeko	Tarkmees	valdeko.tarkmees@mail.ee
MTÜ Kultuuriselts Kevade	Silje	Vaik	siljevaik@hotmail.ee
MTÜ Laadjala Küla Arenduse Selts	Liia	Põldniit	liia.poldniit@mail.ee
MTÜ Laimjala Arenguselts	Vilmar	Rei	vilmari@hotmail.ee
MTÜ Laimjala Jahiselts	Vilmar	Rei	vilmari@hotmail.ee
MTÜ Laoküla Külaselts	Aive	Sonets	seeder@tt.ee
MTÜ Leedri Küla Selts	Ain	Rand	
MTÜ Leisi Valla Rahvakultuuri ja Arenguselts Leisi Värks	Lilian	Väster	lilianvaster@gmail.com
MTÜ Medel	Kati	Aru	aru.kati@hotmail.ee
MTÜ Meremaa	Õie	Õil	akriibia@akriibia.ee
MTÜ Minu kodukant Sörve	Mihkel	Undrest	vrhl@hotmail.ee
MTÜ Mõtte Mõne	Maria	Kaljuste	
MTÜ Muhu Turismi Assotsiatsioon	Hans Martin	Breuer	kaie@padaste.ee
MTÜ Panga Areng	Katrin	Sagur	katrin@kylastuskeskus.ee
MTÜ Ruhnu Jahtklubi	Elvis	Kollom	
MTÜ Ruhnu Kultuurielu	Reigo	Jõe	kultuurielu@ruhnu.ee
MTÜ Ruhve Arenguselts	Aare	Kruuser	a.kruuser@ok.ee
MTÜ Saare Maanaiste Koostöövõrgustik TÖLLU TÛTRED	Vilma	Rauniste	vilma@meiemaa.ee
MTÜ Saare Mahe	Aivar	Kallas	koplimae@gmail.com
MTÜ Saaremaa Vanade Maastike Kaitse Ühing	Jüri	Koppel	gyri.koppel@neti.ee
MTÜ Saaremaa Õppekeskus	Leonora	Kraus	info@sok.ee
MTÜ Saaremaa Vill	Egon	Sepp	
MTÜ Saarte Hooldus	Tarvo	Kullapere	saartehooldus@vilsandi.eu
MTÜ Sakla Külaarengu Selts	Agnessa	Sepp	saklaselts@hotmail.ee
MTÜ Tagamõisa	Tiina	Ojala	tiinaojala@hotmail.ee
MTÜ Tagavere Optimistid	Astrid	Vaba	astrid38@hotmail.ee
MTÜ Tiirimetsa Kodukultuuriselts Küünal	Juuli	Pihl	turism@kuressaare.ee
MTÜ Torgu Puhkemaja	Triin	Kivimaa	
MTÜ Tuiu-Paatsa Külaselts „Rauamäed”	Kaido	Eigo	matkad@hotmail.ee
MTÜ Uustlu Värk!	Raivo	Kauber	maiu.kauber@tps.edu.ee
MTÜ Võhma Kultuuri- ja Spordiselt	Rain	Jano	rain.jano@mil.ee

9.4 Liikmete kogemus

Olulisemad projektid, mida SKK liikmed on elluviinud on järgmised.

Projekti algatja	Aasta	Nimi / sisu	Rahastaja	Eelarve
------------------	-------	-------------	-----------	---------

Projekti algatja	Aasta	Nimi / sisu	Rahastaja	Eelarve
Triigi külaselts	2007-2008	Triigi küla postkastide alus ja infotahvel	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2004, 2005, 2006, 2007	Kavandi Seltsimaja töötuba. Õpitoad: viltimine, siidimaal, tahutud talusildid, salvrätitehnika, batika, kangakudumine, lapitehnika. Vahendite, materjalide soetamine õpitubade tarbeks.	Kultuurkapital	
Lümanda Vallavalitsus	2002-2004	Taritu võrkpalliväljaku rajamine	Eesti Olümpiakomitee	20 000
Sakla Külaarengu Seltsi	2008	Sakla Seltsimaja renoveerimine	PRIA Külade taastamise ja arendamise investeringutoetus	993 000
MTÜ KÄESLA ARENGUSELTS	2007	Õppereis „Kuidas areneb sinu külaelu – Eestimaa?”	MES	40 000
MTÜ Karala Külaelu	2007	Koolitusprojekt "Elu on hoiak". Õpiti ühistegevust, tööõigust, koostööd, isiklikku toimetulekut, positiivseid harjumusi, saavutuste psühholoogiat	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	
MTÜ Karala Külaelu	2007	Karala-Tremont sõprussidemete loomine läbi Leader tegevuse	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	12 000
MTÜ Karala Külaelu	2007	Kihelkonna rahvariie projekt	PRIA	119 000
MTÜ Kaarma Maanaiste Selts	2007	Kultuuri ja õppereis Hiiumaale Emmastesse kohaliku ettevõtluse ja turismiga tutvumiseks	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	4 500
MTÜ Kaarma Maanaiste Selts	2007	Naisseltsi veebilehe avamine	MES	5 000
Lümanda Vallavalitsus	2007	Lümanda minispordiväljaku rajamine (kunstmurukattega multifunktsionaalne spordiväljak koos piiretega)	Kultuuriministeerium	125 000
Ruhnu Vald	2006	Arvutite soetamine põhikoolile	Tiigrihüppe SA	61 000
Ruhnu Vald	2006	Ruhnu Rahvamaja videoprojektori ja ekraani soetamine	Kultuuriministeerium	47 000
Ruhnu Vald	2006	Põhikooli spordiväljakute rajamine	Kultuuriministeerium	87 000
Ruhnu Vald	2006	Ruhnu laste vabaajakeskuse ehitus	Kultuurkapital	482 000
Sakla Külaarengu Seltsi	2006	Sakla külakeskuse ootepaviljoni ehitus	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	10 000
Lümanda Vallavalitsus	2006	Lümanda Lasteaia kapitaalremont	EAS Koit kava	2 000 000
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2005	Kavandi pritsikuuri uus elu	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2005	Käsitööpäev ja näitus Kavandis. Keraamika töötuba; näitus, kus oli eksponeeritud eelnevates õpitubades valmistatud kohalike meistrite tööd.	Kultuurkapital	
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2005	Aktiivne seltsitegevus ja koostöö on piirkonna arengu alused. Koolitusprojekt kogukonnale ja huvilistele kaugemalt.	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2005	Selts võõrustas Iirimaa noori, kes viibisid Eestis Iiri presidendi programmi raames. Noored vabatahtlikud abistasid seltsimaja väljast värvimisel ja seltsimaja õue suure kiige tugipostide paigaldamisel.		
MTÜ Tagamõisa	2005	Tagamõisa endise kauplusehoone ost (praegune seltsimaja)	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	30 000

Projekti algatja	Aasta	Nimi / sisu	Rahastaja	Eelarve
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2004	Kavandi Seltsimaja Rekonstrueerimine	SAPARD meede 6	
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2004	Kavandi Seltsimaja infopunkti arendamine	PRIA Külameede 3.5	
Lümanda Vallavalitsus	2004	Taritu seltsimaja spordisaali küttesüsteemi renoveerimine	Haridusministeerium	15 000
MTÜ Tagamõisa	2004	Tagamõisa puisniidu talgud	KIK	15 000
MTÜ Kavandi Kandi Selts	2003	Rannaküla sadama lõkke- ja telkimisplats	EAS Kohaliku Omaalgatuse programmist	
Lümanda Vallavalitsus	2003	Pölluküla ja Koimla prügila korrastamine	KIK	21 000
Lümanda Vallavalitsus	1999	Karala küla illegaalse prügi mahapanemise koha sulgemine	KIK	8 000
Lümanda Vallavalitsus		Rootsi Eksjö kommuuni kodanikeühenduse "Estlands Vänner" noortevaheline keelepraktika ja läbi heategevuse vanurite aitamine		
MTÜ kodukultuuriselts Kadakas		Sõprusuhted Gotlandi saare Östergarn-Gammelgarni piirkonnaga.		
MTÜ Karala KAS		Interreg III B osalemine.	Interreg	
OÜ Saare Tõrv		Interreg III B osalemine.	Interreg	
Leisi Vallavalitsus		Jõiste puhkekoha väljaarendamise I etapp.		
Leisi Värks	2001	Pillimeisterdamise suvelaagrid.		
Muhu Vallavalitsus		Lõuna-Soome ja Eesti Interreg IIIA projekt.		
Pädaste Mõis OÜ		Unikaalse tootekonseptsiooni "Kuue meelega pühamu" väljaarendamine.	ERDF/RAK meede 2,4	
MTÜ Muhu Turismi Assotsiatsioon		Arendanud välja ja võtnud kasutusele oma tunnuslause, logo ja lipu.		
MTÜ Muhu Turismi Assotsiatsioon		Viinud läbi uste värvimise projekti taaselustades Muhu traditsiooni.		
Tihuse Turismitalu OÜ		Turismitalu väljaarendamine.	PHARE CBC	
Tihuse Turismitalu OÜ		Kohaliku muinaskultuuriga ja talutöödega seotud puhkusepaketi väljaarendamine.		
Pihtla Vallavalitsus		Kaali ja Sandla külakeskustesse paigaldati vee- ja kanalisatsioonitrassid.	KIK	
Pihtla Vallavalitsus		Osaleb Interreg III vee- ja kanalisatsioonitrasside rajamise projektis.	Interreg	
Pihtla Vallavalitsus	2006	Kaali perepäev.	Maakondlike Arendusrahade programm.	
MTÜ Kaali Külustuskeskus	2005	Eesti meteoriidid ja meteoriidikraatrid.		
MTÜ Kaali Külustuskeskus	2005	Meteoriitikamuuseumi ekspositsiooni valmistamine.		
MTÜ Kaali Külustuskeskus	2005	Kaitseala meteoriitika- ja paekivimuseumi kivi kollektsiooni koostamine.		
MTÜ Kaali Külustuskeskus	2005	Kaali külustuskeskuse meteoriitikamuuseumi ekspositsiooni valmistamine.		
MTÜ Kaali	2006	Kaali maastikukaitseala hooldamine.		

Projekti algatja	Aasta	Nimi / sisu	Rahastaja	Eelarve
Külastuskeskus				
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2004-2005	Kaali Külastuskeskuse hoone I etapi ja II etapi ehitustööd.		
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2005	Kaali KK hoone sanitaartechniliste- ja elektritööde teaotamine.		
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2005	Kaali KK üldkasutatavate ruumide seadmed ja mööbel.		
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2006	Perepäeva "Hõbevalgus Kaali Järvel" korraldamine.		
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2005	Kaali Külastuskeskus-Seltsimaja hoonesse infopunkti sisutamine.		
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2006	Kaali Külastuskeskust tutvustavate voldikute ja flaierite valmistamine.		
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2005	Kaali Külastuskeskuse meteoriitika- ja paekivimuuseumi ekspositsioonile vitriinide valmistamine.		
MTÜ Panga Areng	2006	Parkla ehitamine Panga maastikukaitsealale.		
MTÜ Panga Areng	2006	Vee-, kanalisatsiooni- ja elektrisüsteemide rajamine Panga maastikukaitsealale.	KIK	
MTÜ Panga Areng		Panga Pank - Ürglooduse objekt (jaotusmaterjalide valmistamine).		
Kaarmis Külaselts	2006	Kaarmise järve ökoloogilise kvaliteedi parandamine I ja II.		
Kaarma Vallavalitsus		Prügila sulgemine+prügikastid.		
Kaarma Vallavalitsus		Abruka ja Mändjala rannaala jäätmekäitlus.		
Kaarma Vallavalitsus		Vee- ja kanalisatsiooni rekonstrueerimine ja ehitus Aste alevikus.		
Kaarma Vallavalitsus		Vee- ja kanalisatsiooni rekonstrueerimine ja ehitus Nasva tööstuspiirkonnas.		
Kaarma Vallavalitsus		Eikla, Upa, Kudjape, Muratsi, Laheküla rahastamine.	ISPA	
Kaarma Vallavalitsus		Kaarma spordimaja rekonstrueerimine.		
Kaarma Vallavalitsus		Nasva-Mändjala-Järve rannikuala arendamine.		
Kaarma Vallavalitsus		Projektide kirjutamise õpetamine külavanematele, mittetulundusühingute esindajatele, vallaametnikele.		
Kaarma Vallavalitsus		Kultuuri- ja spordiürituste korraldamine.		
Kaarma Vallavalitsus		Lastelaagrite korraldamine.		
Kaarma Vallavalitsus		Ametnike haldussuutlikkuse tõstmine.		
MTÜ Laoküla Külaselts		Külakeskuse väljaarendamine ja külatiigi puhastamine.		
MTÜ Laoküla Külaselts		Murutraktori ostmine.		
MTÜ Laoküla Külaselts		Lao- ja Kaisvere külade kokkutuleku korraldamine.		
MTÜ Laadjala küla Arenduse Selts		Laadjala Tõllakuuri renoveerimine.		

Projekti algatja	Aasta	Nimi / sisu	Rahastaja	Eelarve
MTÜ Laadjala küla Arenduse Selts		Talude viidasiltide ehitamine ja paigaldamine.		
MTÜ Laadjala küla Arenduse Selts		Külakroonika koostamine.		
OÜ Haaker		Irase Dolomiiditsehhi heitvete bassein.	EAS	
OÜ Haaker		Irase Dolomiiditsehhi küte ja kanalisatsioonisüsteemid.	SAPARD	
MTÜ Randvere Taluselts Kadakene		Külaseltsi maja remont, kamine ehitamine.		
Suure Tõllu Puhkeküla MTÜ		Infrastruktuuride renoveerimine.		
MTÜ Kodukant Kiratsi		Külaväljaku kordategemine, rajatised - 3 projekti.		
MTÜ Kodukant Kiratsi		Külaväljaku kordategemine - 2 projekti.		
MTÜ Kaarma Maanaiste Selts		Kohaliku Omaalgatuse programm.		
Ruhnu Vallavalitsus		Ruhnu Rahvamaja renoveerimine.		
Ruhnu Vallavalitsus		Kino Ruhnu saarele!		
Ruhnu Vallavalitsus		Osaleb Interreg III vee- ja kanalisatsioonitrasside rajamise projektis.		
MTÜ Ruhnu kultuurielu	2006	Suve erinevad kultuuriüritused Ruhnus "Ruhnu suvi 2006".		
MTÜ Ruhnu kultuurielu		Ruhnu vaatamisväärsuste infotahvlid ja ajalooliste külateede viidad.		
MTÜ Kaarma Maanaiste Selts		Kohalik Omaalgatuse programm: Puidust katusega laud - pink Kaarma maalinnale, J.W Ederbergi hauaristi taastamine Kaarma kalmistul, Võidutule altari taastamine Kaarma maalinnal, Kaarma maalinna ümbruse puhastamine võsast, puhke- ja palliplatsi rajamine, hooldamine jm.		
MTÜ Kaarma Maanaiste Selts	2005	Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus: venekeelsed lapsed Saaremaa kodudes eesti keelt õppimas.		
MTÜ Kaarma Maanaiste Selts	2006	Kultuurikapital: ajalookonverents "Eesti ärkamisaja poetessi W.Ederbergi 145 sünnipäeva tähistamine".		
Pihitla Vald		- Kaali ja Sandla külakeskuste vee- ja kanalisatsioonitrassid. - Projektipõhiste toetustega on remonditud kaks koolimaja ja lasteaed. - Osaleb Interreg III vee- ja kanalisatsioonitrasside rajamise projektis. - Kaali perepäeva toetus Maakondlike Arendusrahade programmist.	KIK, Interreg	
MTÜ Kaali Külastuskeskus	2005	- Eesti meteoriidid ja meteoriidikraatrid - Kaali kaitseala hooldus.	MES, Eesti Kultuurkapital ja Hasartmängumaksu Nõukogu, EAS	

Projekti algatja	Aasta	Nimi / sisu	Rahastaja	Eelarve
		<p>Meteoriitikamuuseumi ekspositsiooni valmistamine</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kaitseala meteoriitika- ja paekivimuuseumi kivi kollektsiooni koostamine - Kaali KK meteoriitikamuuseumi ekspositsiooni valmistamine. - Kaali maastikukaitseala hooldamine <p>Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet</p> <p>Kaali Külustuskeskuse hoone I etapi (2004.a.) ja II etapi () ehitustööd</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kaali KK hoone sanitaartechniliste- ja elektritööde teostamine. - Kaali KK üldkasutatavate ruumide seadmed ja mööbel. - Perepäeva „HÕBEVALGUS KAALI JÄRVEL” korraldamine - Kaali Külustuskeskus-Seltsimaja hoonesse infopunkti sisustamine. - Kaali külustuskeskust tutvustavate voldikute ja flaierite valmistamine - KKK meteoriitika- ja paekivimuuseumi ekspositsioonile vitriinide valmistamine ja teised väiksemad projektid Kaali Külustuskeskuse sisustamiseks. 		
MTÜ Panga Areng	2006	<ul style="list-style-type: none"> - Parkla ehitamine Panga maastikukaitsealal - KIK Vee-, kanalisatsiooni- ja elektrisüsteemide rajamine Panga kaitseala loodumajale - Panga pank - Ürglooduse objekt (jaotusmaterjalide valmistamine) 	KIK; MES	
Kaarmis Külaselts	2006	Kaarmise järve ökoloogilise kvaliteedi parandamine I ja II	SA Keskkonnainvesteeringute Keskus	

9.5 Külakeskused tegevuspiirkonnas

Nimetus	Aadress	Vald	Seisukord	Funktsionaalsus	Muu info
Sakla seltsimaja	Sakla	Valjala	remondiga alustatud		MTÜ Sakla Külaarengu Selts
Vaivere külaseltsi ruumid	Vaivere küla	Kaarma		endine koolihoone	MTÜ Kodukant Vaivere
Kaali Külustuskeskus-Seltsimaja	Kaali küla	Pihtla	uus	majutus, konverents, muuseum	MTÜ Kaali Külustuskeskus, www.kaali.kylustuskeskus.ee
Rahuste Seltsimaja	Rahuste küla	Salme	uus juurdeehitus	kauplus	Rahuste Küla Selts
Salme Rahvamaja		Salme		endine klubihoone	

Nimetus	Aadress	Vald	Seisukord	Funktsionaalsus	Muu info
Tagavere seltsimaja	Tagavere küla	Orissaare	remonti vajav	2-korruseline puuehitis,	ülemisel korrusel tegutseb Tagavere Algkool, MTÜ Tagavere Optimistid
Maleva seltsimaja	Maleva küla	Kaarma	vajab renoveerimist	vana mõisaaegne paekivihoone	eraisiku poolt 25 aastaks rendile antud, MTÜ Medel
Käesla meierei	Käesla küla	Kärla	varemetes		MTÜ Käesla Arenguselts
Karala külamaja	Karala küla	Lümanda	vajab uut katust ja ümberehitust		valla poolt 0 hinnaga rendile antud, Karala KAS
Tõnija seltsimaja	Tõnija küla	Valjala	renoveeritud	endine klubi	Tõnija Küla Selts MTÜ
Tagamõisa seltsimaja	Tagamõisa küla	Kihelkonna	vajab renoveerimist	2-korruseline puuehitis,	MTÜ Tagamõisa
Kõljala külakeskus	Kõljala	Pihla	halvas korras		vald on plaaninud maja korrastada, MTÜ Kultuuriselts "Kevade"
Vätta seltsimaja	Kailuka	Pihla	vajab remonti	Vana meierei	Puudub vesi, kanalisatsioon, ahjud; Vätta poolsaare külade arenguselts
Kavandi seltsimaja	Võhma küla	Orissaare	osaliselt korrastatud, kuid vajab veel remonti	puitehitis	MTÜ Kavandi Kandi Selts
Tiirimetsa seltsimaja	Tiirimetsa	Salme	probleemne katus		tiirimetsa kodukultuuriselts "Küünal"
Hellamaa külakeskus	Hellamaa	Muhu	vajab remonti	raamatukogu ja seltsiruumid	Muhu valla oma
Randvere klubi	Randvere	Kaarma	vajab sanitaarremonti		vald andnud tasuta rendile; Randvere Taluselts
Nõmmküla Külakeskus	Nõmmküla	Muhu	värskelt remonditud		Asub korrusmajas; MTÜ Külaselts "Põhjarannik"
Maasi külaplats	Maasi küla	Orissaare			Maasi Asunduse Seltsing
Evi koolituba	Orissaare	Orissaare		mittetulunduslik täiskasvanute vabahariduskoolituse asutus	
Ristivälja külaplats	Orinõmme	Orissaare		spordi- ja kultuuriüritused, laste mänguplats	Ristivälja Seltsing
Tiirimetsa matkamaja	Tiirimetsa	Salme			tiirimetsa kodukultuuriselts "Küünal"

9.6 Saarte Koostöökogu strateegiliste eesmärkide seotus omavalitsuste arengukavade eesmärkide ja prioriteetidega

Omavalitsus	Saarte Koostöökogu strateegiliste eesmärkide toetamine
MUHU	<p><u>Visioon:</u> Muhu särab nagu litter kõigi Läänemere saarte seas. Muhu saarel on:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Elujõuline põliskogukond, mis liidab enda ümber arvukat ajutist elanikkonda. ▪ Turvaline, inimsõbralik ja kaunis pärandkultuuri väärtustav elukeskkond. ▪ Tasakaalustatud majandusstruktuur, kus üksteist vastastikku toetavad ja täiendavad loodusvarade säästlik kasutamine, väiketööstus ja käsitöö, kaugtöö, vääristurism ning mitmekesine teenindus. <p><u>Eesmärk:</u> Loodus- ja kultuuripärand on hoitud ning huvilistele asjakohasel kombel ja määral ligipääsetav.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Korraldada väärtuslike pärandkultuurimaastike (poollooduslike taimekoosluste) esinduslike, piisava suurusega näidiste taastamine ja korrashoid, tehes seda eelkõige maastikukaitsealadel, aga ka näidisaladeks sobivates kohtades mujal; teha selleks koostööd maaomanike, riigiasutuste ja kodanikuühendustega. ▪ Selgitada välja ja võtta vajaduse korral kohaliku kaitse alla kohaliku tähtsusega kultuuri- ja loodusmälestised (sh muinasaegsed kultuskohad) või tagada nende säilimine muude sobivate meetmetega. ▪ Kehtestada miljöväärtuslikele küladele eraldi ehitustingimused ja tagada nendest kinnipidamine, milleks kasutada kutseliste arhitektide teenuseid. ▪ Tagada huvilistele info kättesaadavus Muhu loodus- ja kultuuripärandi kohta. <p><u>Eesmärk:</u> Lasteaed võimaldab kõigile lastele heatasemelise alushariduse ja pere vajadustele vastava paindlikult korraldatud lastehoiu.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Korraldada lühiajalise ja perioodilise lastehoiuteenuse osutamine täiendavana alaliste lasteaiakohtade võimaldamisele. <p><u>Eesmärk:</u> Põhikool võimaldab jätkuvalt hea ajakohasel tasemel hariduse.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Edendada Muhu kultuuripärandi süvendatud tundmaõppimist, milleks koostada ja võtta kasutusele vastavaid õppevahendeid ning võimaldada vastavaid valikaineid. <p><u>Eesmärk:</u> Muhus on kohapeal võimalused osaleda elukestvas õppes.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tagada koolituste korraldamise koordineerimine vallavalitsuse poolt. ▪ Tagada jätkuv huvi- ja vabahariduslike ning kutsealaste koolituste korraldamine Muhus koostöös põhikooli, noortekeskuse ja külakeskustega. <p><u>Eesmärk:</u> Tagatud on sihtrühmade vajadustele vastava sotsiaalhoolekandeteenuse osutamine nii vanuritele, puuetega inimestele kui abivajavatele peredele.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Arendada edasi vanurite kodust hoolekannet, milleks luua päevakeskuste võrk külakeskuste jt avalike ruumide baasil. <p><u>Eesmärk:</u> Muhus toimub senisest enam suuri rahvapidusid ja kultuuriüritusi, spordi- ja kultuuriharrastustega tegelejate arv on suurenenud.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Parandada ja mitmekesistada võimalusi osaleda kultuuriüritustes ning harrastustegevustes, milleks mh rajada Liiva parki vabaõhulava, kohandada Hellamaa spordiväljak vabaõhuüritusteks, kohandada spordihall rahvarohkemate ürituste sisetingimustes korraldamiseks, korraldada rohkem kultuuriüritusi põhikooli saalis, avada Piiri kultuurimaja vaba-aja tegevusteks. <p><u>Eesmärk:</u> Muhu pärandkultuur on ühiskondlikult tunnustatud ning avaldub nähtaval kujul</p>

	<p>elulaadis ja elukeskkonnas.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kujundada Muhu Muuseum kohaliku pärandkultuuri elavaks keskuseks, milleks korraldada regulaarselt vastavaid koolitus-, meelelahutus- ja kultuuriüritusi. ▪ Tutvustada Muhu pärandkultuuri läbi taidluse, käsitöö ja ehitatud keskkonna, milleks anda välja ja levitada vastavaid audio- ja videomaterjale ning trükiseid ning tunnustada parimaid pärandkultuuri viljelejaid. <p><u>Eesmärk:</u> Külakogukonnad ja kodanikuühendused on suutelised enda eest seisma ja teevad vallaga koostööd soodsa elukeskkonna loomiseks külades.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Aidata kaasa külade ja kodanikuühenduste võimekuse kasvule ühiskasulikuks tegevuseks, milleks korraldada vastavaid koolitusi, nõustada projektitoetuste taotlemisel, arendada välja külakeskused Piiril ja Liival, toetada korteriühistute loomist kortermajades, laiendada külavanemate kaasamist valla asjade otsustamisse, tunnustada avalikult paremaid külasid. ▪ Toetada senisest enam külasid ja kodanikuühendusi külade elukeskkonna parandamisel, sh kiige- ja spordiplatside rajamist nii rahaliselt kui maade avaliku kasutamise tagamisega, ujumiskohtade korrastamist, külade ühisüritusi ja külaseltside tegevust. <p><u>Eesmärk:</u> Põllumajandus ning kalapüük on saanud jätkusuutlikuks, suutes toimida püsitoetusteta.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Teavitada ja nõustada Muhu talunikke ja kalureid arengutoetuste võimaluste ärakasutamiseks. ▪ Osaleda kalanduspiirkondade tegevusgrupi tegevuses ja selle kaudu ettevõetavate projektide rahastamises. ▪ Teha koostööd talunike ja kalurite mittetulundusühendustega. <p><u>Eesmärk:</u> Töökohtade koguarv Muhus on kasvanud, sh on lisandunud vähemalt 50 aastaringset töökohta.</p> <p><u>Ülesanded eesmärgi saavutamiseks on järgmised:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Teavitada ja nõustada Muhu ettevõtjaid arengutoetuste võimaluste ärakasutamiseks. ▪ Turundada Muhu saart teavitades võimalikke investoreid tööjõu- ja kinnisvaraturu võimalustest ettevõtluse tarbeks, milleks luua valla veebilehe vastav osa, suunatult otsida ja teavitada investoreid kasutades valla kontaktide võrgustikku. ▪ Osaleda maaelu LEADER-programmis ja sellest toetatavate projektide rahastamises.
ORISSAARE *	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Töö ja koolikeskkonna parandamine (valgustus, soojustamine, hügieen, mööbel, toilitustamine). ▪ Koostöö parandamine tervishoiu- ja haridusasutuste, kodude, politsei ja omavalitsuse vahel. ▪ Perearstikeskuse hoonete remont. ▪ Tihedam on koostöö Muhu, Põide, Laimjala, Valjala ja Leisi valla sotsiaaltöötajatega ▪ Omavalitsuses toimib sotsiaalvaldkonda kõikehõlmav koostöövõrgustik (tervishoiuasutused, haridusasutused, politsei, kirik, vabatahtlikud ühendused, lastevanemad). ▪ Uuring-analüüs sotsiaalteenuste vajaduse kohta 2001 ▪ Kolmanda sektori ja valitsusväliste organisatsioonide suunamine sots. teenuste osutamisele 2001-2005 ▪ Noorte ühistegevuse ja omaalgatuse toetamine - noortekeskuse rajamine ja töölerakendamine Orissaare ▪ Aktiviseerimiskeskus töötutele ja tööturul vähese konkurentsivõimega isikutele. 2001 - ~ ▪ Eakate ja erivajadustega inimeste ühis- ja eneseabi toetamine: ruumid ja majanduskulu; ühisüritused; päevakeskuse rajamine Orissaares 2002 ▪ Koostöövõrgustiku arendamine ▪ Paikkondliku rahvakultuuri säilitamine ja edendamine harrastus- ja seltsitegevuse kaudu. ▪ Koostöö jätkamine kultuuri- ja haridusasutustega nii valla siseselt kui ka naabervaldadega. ▪ Kolmanda sektori kaasamine kultuuritõesse, kultuurinõukogu loomine.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kultuurisidemete hoidmine ja uute sidemete loomine isetegevuskollektiivide külaskäikudega välisriikidesse (Soome, Rootsi, Läti, Austria, Norra). ▪ Jätkuvalt toetada rahvakultuuriga tegelevaid kollektiive ja üksikisikuid. ▪ Laululava renoveerimine; ▪ Laste hulgas populaarse mängutoa laiendamine planeeritava noortekeskuse ruumidesse (Orissaare lasteaias). Vabanev pind sobiks kunsti- ja käsitööringide tegevuseks. ▪ Uute huvialaringide ellukutsumine ja olemasolevate tööde efektiivsuse tõstmine. ▪ Võimalus kasutada baar “Lucifer” ruume nädala algusel ja päeval ajal kultuuriliseks tegevuseks, ▪ Seltsitegevuse loomine kolmanda sektori abiga (kuulub töölevõetava projektijuhi pädevusse). ▪ Orissaare kultuurimaja kodulehekülje koostamine, eneseteavitamise ja infoleviku eesmärgil – interneti ühendus aastaks 2002. ▪ Kohaliku kultuuriajaloo jäädvustamise jaoks vajalike vahendite soetamine (fotoaparaat, videokaamera). ▪ Renoveerida või ehitada Orissaarde uus kaasaegne võimla. ▪ Kaasajastada vananenud gümnaasiumi spordiväljak, Tagavere Algkooli saal, rajada Tagavere Algkoolile spordiplatsid. ▪ Soodustada spordiklubide ja –seltside loomist vallas. ▪ Orissaarde rajada tervisespordirada, mis algab Illiku laiult, läbib Maasi männiku vana prügimäeni. Antud terviserajal peaks olema võimalik sõita ka jalgrattaga. ▪ Illiku lai detailplaneeringu käigus ette näha “spordiküla” ja “kalurite küla” (noorpurjetajatele) planeering, milles oleksid petangi väljak, võrkpalli ja korvpalli väljak, laste mänguväljak, minigolf. ▪ Rajada Orinõmme ja Saikla piirkonna külade tarvis palliväljakud. ▪ Pöörata põhitähelepanu mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele maksumeerides nende potentsiaali. ▪ Koolitus majandusarenguks olulistest valdkondades (eriti vajalik mõttemalli ja suhtumise muutmiseks) ▪ Suurendada kohalike tooraineresursside kasutamise efektiivsust. ▪ Stimuleerida kohalikke ettevõtlusvõimalusi vähendamaks sotsiaalset ebavõrdsust. ▪ Aktiivne osalemine rahvusvahelistes ja riigisisestes koostööprojektides. ▪ Infotehnoloogiline arendamine (kaug-kasutamine) – kohaliku majandusega sobiva uue tehnoloogia rahastamine; ▪ Juurdepääs välistele infoallikatele – võimalikult hea informeeritus kindlustamine olukorrast mandril ja välisriikides, mis avaldaks tugevat mõju valla majanduslikule arengule; ▪ Ühtse Orissaare valla turismikontseptsiooni ja strateegia väljatöötamine koostöös kohalike turismiala ettevõtjatega nii vallas kui ka kogu Saaremaal. ▪ Orissaare turismiobjektide ja vaatamisväärsuste inventuur, valdaja ja haldaja selgitamine, GIS-andmebaasi loomine. ▪ Uute turismitoodete arendamine; ▪ “Eelista saaremaist” propageerimine; ▪ Maasilinna laeva eksponeerimise kaasajastamine. ▪ Turismialane informatsioon: <ul style="list-style-type: none"> - turismiinfopunktide süsteemi väljakujundamine; - vaatamisväärsuste info süstematiseerimine ja ühtlustamine; - Orissaare valla Reisijuhi väljaandmine; - Orissaare valda tutvustav “tõmbe” trükis; - Orissaare valla turismiettevõtjate nimekiri; - teematrükised ja kaardid; - pressiteated suvehooajal igal nädalal; - turismiviitade süsteemi väljatöötamine ja paigaldamine; - infotahvlite paigaldamine vaatamisväärsuste juurde; - temaatiliste turismikaartide koostamine. ▪ Turismialase statistika kogumise arendamine; ▪ Turismialaste väliskontaktide arendamine: <ul style="list-style-type: none"> - turismialane koostöö Lätiga; - turismialane koostöö Leeduga; - turismialased kontaktid Soomega, Rootsiaga. ▪ Merekultuuri tähtsustamine: <ul style="list-style-type: none"> - rannakalurite traditsiooni tutvustamine;
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - kalastusvõimaluste pakkumine; - paadi- ja jahisadamate, lautrikohtade väljaarendamine; - uisühenduse taastamine Koguva-Maasi-Orissaare; ▪ Taluturismi arendamine: <ul style="list-style-type: none"> - Saaremaale omase kultuuritraditsiooni tutvustamine; - traditsioonilistes talutöodes osalemisvõimaluse pakkumine; - traditsioonilise arhitektuuri säilitamine; - efektiivsemate marketingi võimaluste loomine. ▪ Meelelahutusvõimaluste parandamine: <ul style="list-style-type: none"> - kultuurielu elavdamine ka väljaspool hooaega; - Orissaares meelelahutuskeskuse kujundamine, mis pakuks vaheldust Saaremaale peamiselt omasele - maalisele turismile: teater, ööklubid, tantsusaalid, sportimisvõimalused; - traditsiooniliste kultuuriürituste väljakujundamine vallas. ▪ Lapsesõbraliku turismi arendamine: <ul style="list-style-type: none"> - lastele suunatud turismitoodete loomine; - vanematele võimalus jätta lapsed mõneks tunniks laste mängutubadesse ja lastele suunatud kursustele; - lapsesõbralike ujumiskohtade väljaselgitamine ja tähistamine (Illiku laid jm); - toitlustusasutustes lastetoidu propageerimine; - lastelaagrite rajamine; - lasteürituste korraldamine. ▪ Kaasata rohkem maaomanikke väärtuslike poollooduslike koosluste (niidud), rannakarjamaad jne) hooldamisse. Kulude katteks taotlema maahooldustoetust. ▪ Kasutamata on võimalus saada toetust kuivendussüsteemide (ka juurdepääsuteede) korrashoiu ja kapitaalremondi kulude katteks. Puudub sellealane ühistuline tegevus. ▪ Piirkondlik (Kavandi-Pahila suurtootjad) tootmismaa puudus laheneb läbi maaomanike tekke ja väljakujunevate rendisuhete. ▪ Muinsuskaitse objektide atraktiivsemaks muutmine (korralikud käiguteed ja valgustus ehitistes, konstruktsioonide selgitav eksponeerimine, varemte puhastamine ja konserveerimine jne.) – Maasi Ordulinnuse varemed, Maasilinna laevavrakk, Rannaküla mõisa lindla. ▪ Vajaliku infrastruktuuri loomine objektidel (juurdepääsuteed, parklad, tualetid, puhkenurgad jne.). ▪ Ajalooliste ehitusvõtete ja –materjalide kasutamise propageerimine ja õpetamine.
PÖIDE	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Arengukava ei kehti enam. Uus on kirjutamisel.
LAIMJALA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jätkata turismiobjektide infotahvlite ja suunaviitadega varustamist; ▪ arendada edasi Asva.Sääremäe matkarada koostöös Valjala vallaga; ▪ taotlema raadiointernetivõrgu leviala suurendamist Laimjala valla kaugemate turismiga seotud objektide tarvis; ▪ võtta osa turismimessidest; ▪ tutvustada Laimjala valda kui (sise)turismi sihtkohta; ▪ soodustada maanteeäärse teenindusvõrgu väljaarendamist ettevõtjate poolt; ▪ taotlema munitsipaalomandisse Laimjala valla Ruhve külas asuv supelrand valla elanike ja turismi edendamise tarvis; ▪ lasteaia rühmale kaasaegse mänguväljaku rajamine; ▪ spordiväljaku kaasajastamine, renoveerimine ▪ lahendada rahvamaja juurdeehituse teel valla noortekeskusega seotud probleemid; ▪ valla territooriumil asuva kirikuhoone korrastamise toetamine ▪ valla erinevates piirkondades tingimuste loomine kõikidele vanusegruppidele osalemaks soovi korral aktiivselt kohalikus kultuurielus. ▪ suvised kultuuriüritused valla erinevates piirkondades aitavad kaasa turismi arengule, kuid on ka kogu elanikkonna vaba aja sisustamisel olulised. ▪ jätkata valla perespondipäevade traditsioone; ▪ jätkata vallas asuvate vaatamisväärtuste ümbruse iga-aastast heakorrastamist; ▪ korrastada Laimjala laululava ja selle ümbrus, ▪ hakata korraldama valla heakorrakonkurssi ja autasustada parimaid, ▪ toetada jätkuvalt noorte sporti, s.h. küladesse pallimängu platside rajamist; ▪ rajada Laimjala külla päevakeskus Ussikännu elamu korteri ruumides ; ▪ toetada külakeskuste loomist;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ piirkonna ühise hooldekodu rajamine koostöös naabervaldadega. ▪ jätkuvalt võimaldada valla bussiga kord nädalas tasuta transporti valla äärealadel asuvate külade elanikele valla keskusesse (võimalus kasutada pakutavaid teenuseid – kauplus, side, perearst, raamatukogu, vallavalitsus jne.) ▪ kauplusauto ▪ avahoolduse arendamine vallas; ▪ koduõenduse arendamise toetamine vallas; • aidata kaasa kohalike elanike organiseerumisele, sealhulgas MTÜ- de tekkele; • aidata kaasa külavanemate valimisele; ▪ toetada küladest tulevaid ideid ja projekte kaas- ja omafinantseeringute eraldamise kaudu;
VALJALA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Valda tutvustavate materjalide koostamine ja sihipärane levitamine. ▪ Valla vabade tootmispindade ja eluruumide kohta info levitamine. ▪ Valla piire ületavate ürituste (laat, spordivõistlused, laulupäevad jne) süstemaatiline korraldamine. ▪ Väärtuslike maastike hooldamisest tulenevate võimaluste selgitamine elanikele. ▪ Kohapealse ettevõtlusalase koolituse korraldamine ning ettevõtjatele vajaliku informatsiooni edastamine. ▪ Jalgrattateede rajamine. ▪ Viidamajanduse korraldamine. ▪ Kogu piirkonda katva toimiva andmesidesüsteemi ja piirkondlike avalike Internetipunktide loomine. ▪ Valla turismiarengukava koostamine. ▪ Vaatamisväärsuste parem eksponeerimine koos viitade paigaldamisega. ▪ Mereäärsete puhkepiirkondade väljaarendamine. ▪ Väikesadamate ja laatrikohtade arendamine. ▪ Matkaradade väljaehitamine looduskaitsealal. ▪ Piirkondlike noortekeskuste loomine. ▪ Noorte positiivse enesealgatuse toetamine. ▪ Raamatukogudest kaasaegsete infokeskuste kujundamine. ▪ Olemasolevate spordibaaside kaasajastamine ja valla elanike vajadustest lähtuvalt uute rajamine. ▪ Tervisespordi väärtustamine, tervislike eluviiside propageerimine ja tervistavate spordiürituste korraldamine. ▪ Vaba aja veetmiseks ja kultuuriliseks tegevuseks vajalike ruumide, rajatiste ja vahendite olemasolu ja korrashoiu tagamine. ▪ Võimla ja arvutiklassi muutmine õppetöövälisel ajal võimalikult suures osas avalikeks ja vabalt kättesaadavateks, kooli integreerimine kogukonda. ▪ Sotsiaalteenuste nomenklatuuri laiendamine ja teenuste kvaliteedi parandamine. ▪ Vanurite päevakeskuse rajamine. ▪ Töötute aktiveerimiskeskuse loomine. ▪ Kaasaja nõuetele vastavates tingimustes ja tasemel esmatasandi arstiabi pakkumine. ▪ Külamiljöö ja ehitustraditsioonide säilitamine. ▪ Külaseltside ja valla tegevuse ühendamine ühiste eesmärkide saavutamiseks. ▪ Piirkondlike keskuste arendamine rahuldamiseks elanike esmaseid vajadusi. ▪ Piirkonna maine kujundamine ja tuntuse suurendamine. ▪ Meeskonnatöö tugevdamine ja toimiva koostöövõrgu kujundamine. ▪ Toimiva külavanemate institutsiooni käivitamine. ▪ Omaalgatuse ja ühistegevuse toetamine. ▪ Naaber- ja sõprusomavalitsustega ühistegevuse arendamine.
LEISI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Materiaal-tehnilise baasi efektiivne ja optimaalne ärakasutamine, olemasolevate varade korrastamine. ▪ Leisi Keskkooli kui valla jätkusuutliku kooli materiaal-tehnilise baasi tänapäevasele tasemele viimine. ▪ Võimaldada eraomanduslike koolieelsete lasteasutuste arendamist. ▪ Leisi Keskkooli kujundamine haridus-, kultuuri ja spordikeskuseks, mida on võimalik kasutada kõigil vallaelanikel. ▪ Toetada erinevate multifunktsionaalsete tervise- ja matkaradade rajamist Leisi valla eri paigus. ▪ Soodustada ja toetada väikelaste ja noorte mänguväljakute rajamist Leisis, Pärsamal, Karjas, Metskülas. ▪ Praktikast teostada idee: Leisi - Põhja-Saaremaa pärl

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kohalike kultuuritraditsioonide säilitamine ja arendamine ▪ Toetada külaseltside tegevust külaelu edendamisel ▪ Valla omanduses olevate kultuurirajatiste viimine tänapäeva nõuetele vastavale tasemele ▪ Jätkata kino näitamist Leisi Keskkoolis ▪ Valla territooriumil asuvate kirikuhoonete korrastamise toetamine ▪ Valla erinevates piirkondades tingimuste loomine kõikidele vanusegruppidele osalemaks soovi korral aktiivselt kohalikus kultuurielus. ▪ Endine Metsküla Algkooli hoone kujundada ümber piirkondlikuks seltsielukeskuseks ▪ Suvised kultuuriüritused valla erinevates piirkondades aitavad kaasa turismi arengule, kuid on ka kogu elanikkonna vabaaja sisustamisel olulised. ▪ Süvamuusika kontserdid Karja kirikus või kultuurimajas on kultuurilise kui ka hariva väärtusega. ▪ Propageerida valda kui puhta elukeskkonnaga, turvalist ja omanäolist piirkonda. ▪ Kujundada vallast parim koht töövõime taastamiseks. ▪ Propageerida hariduse omandamist töökohtade loomise eeldusena. Infrastruktuuri areng soodustab ettevõtluse arengut - investeringud teede võrgustiku ja side varustuse parandamiseks. ▪ Valla paindlik koostöö ettevõtjatega. Võimalusel ja vajadusel rajada ühissettevõtteid, koostada ühisprojekte. ▪ arendada vanuritele ja puuetega inimestele osutatavaid sotsiaalteenuseid ▪ arendada täiend-ja ümberõppe võimalusi ▪ laiendada koduhooldust kõigi abivajajate abistamiseks ▪ Eesmärgiks on valla turismiobjektide ja ettevõtjate kohta info levitamine väljapoole valda ja ka riiki. ▪ Soodustada turismi toetavaid tegevusi läbi kultuuri- ja spordiürituste. ▪ Soodustada loodus-, kultuuripärandi- , ajaloo temaatilisi turismitooteid. ▪ Leida võimalusi toodete arendamiseks, mis aitavad pikendada turismihooaega. ▪ Koostada rahastamisprojekte valla turismiobjekte korrastamiseks ja ka rajamiseks. ▪ Osaleda turismiettevõtjatega ühistes projektides toodete arendamiseks ja parendamiseks. ▪ Toetada maamajandusliku hariduse omandamist ja täiendamist valla elanikel, kes omavad põllumajandussaaduste tootmiseks ja turustamiseks vajalike eeldusi või ressursse – maa, tehnika, talu, organisatsioon jne. ▪ Toetada talunike täiendkoolitust ja võimaldada vajadusel nõustamist. ▪ Soovitada arendada klassikaliste põllumajandustootmiste kõrval alternatiiv-alasid, ravimtaimede kasvatus, mesindus, marjakasvatus jne. ▪ Keskkonnasäästliku majandamise propageerimiseks leida ning määratleda vallas mahepõllumajandusliku tootmise piirkonnad (näiteks Viira- Õeste külad).
<p>PIHTLA *</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rannaniitude, puisniitude, sooniitude ja loopealsete korrastamise kaasaaitamine ▪ Juurdepääsuteede planeerimine randa ▪ Kõljala mõisatiigi korrastamine ▪ Mereäärsete ja muude puhkepiirkondade arendamine ▪ Juurdepääsu reeglid randa ja merele minekuks ▪ Koostöövõimaluste otsimine välismaal ▪ Võimalikud ühinemisega seotud läbirääkimised naaberomavalitsustega ▪ Vallamaja funktsionaalsuse parandamine ▪ Vanurite päevakeskuse loomine ▪ Sotsiaalalane koostöö teiste omavalitsustega ▪ Tervishoiualane koostöö teiste omavalitsustega ▪ Kaks lasteaeda (mõlemas valla otsas) ▪ Omavalitsuste vaheline koostöö eriala spetsialistide saamiseks ▪ Täiendkoolituse ja ümberõpe finantseerimine ▪ Noortekeskuste loomine ▪ Valla siseste huviringide loomise toetamine ▪ Uute mänguväljakute loomine ▪ Spordirajatiste, platside, saalide loomine ▪ Külaelu keskuste loomine ▪ Kultuurialane koostöö naabervaldadega ▪ Pärandkultuuri taaselustamine ▪ Internetiühenduste parandamise/ loomise koordineerimine ▪ Bussipeatuste parendamine ▪ Loodussõbraliku liikumisvõimaluste parandamine (jalgrattateed, matkarajad) ▪ Teede kvaliteedi tõstmine (pindamine ja tõlmuvabaks muutmine)

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Avatud noortekeskuste ruumide väljaehitamine ▪ Sotsiaalpindade suurendamine ▪ Külade ja objektide tähistamine – viidad, skeemid, kaardid ▪ Valla hoonete parem kasutamine ▪ Seltsimajad ▪ Vallamaja saali väljaehitamine ▪ Sandla kultuurimaja hoone renoveerimine
MUSTJALA	<p><u>Eesmärk:</u> Mustjala valla südamas on kujunenud terviklik kultuuriruum, kus on ajakohased kultuuri- ja spordirajatised ning on kasutusele võetud uusi tegevuspaiku. Lasteaed-Põhikool on kujundatud piirkondlikuks haridus-, kultuuri- ja spordikeskuseks, mida on võimalik kasutada kõigil valla elanikel.</p> <p><u>Eesmärk:</u> Elanikele on tagatud toimetulek ja turvalisus lähtuvalt valla ja riigi võimalustest ning arstiabi teenuse kättesaadavus koostöös Mustjala Perekasvatusteenusega.</p> <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sotsiaalkeskuse loomine lasteaia ruumidesse ▪ Koduhoolduse ja eluasemeteenuste osutamise arendamine <p><u>Eesmärk:</u> Valla külade kogukondades on tagatud organiseeritus ja ühistegevus.</p> <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Külavanema lepingu sõlmimine vallavalitsusega ▪ Külavanemate valimine ▪ Kogukondlike tegevuskulude osaline rahastamine (s.h külavanemate õppesõidud, koolitused, projektide kaasfinantseerimine) ▪ Erinevate täiendkoolituste ja kursuste võimaldamine täiskasvanutele <p><u>Eesmärgid:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kõigile külastajatele on avatud kõrge ajaloolis-kultuurilise väärtusega looduskauhid maastikualad. ▪ Kaunilt heakorrastatud külakogukonnad on uhkuseks kogu Mustjala vallale – Eestimaale. ▪ Kogu valla territooriumil tagada avaliku korra eeskirjade täitmine. <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Talgutööde organiseerimine külade korrastamiseks ▪ Vallasisese heakorrakursi korraldamine, kaunima kodu, objekti väljaselgitamiseks ja tunnustamiseks ▪ Valla eelarvest abipolitseinike tegevuse toetamine.
KAARMA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aste Põhikooli rekonstrueerimine ja juurdeehituse tegemine (söökla, raamatukogu, infotuba) ▪ Aste Põhikooli juurde väliõppeklassi rajamine ▪ Aste Põhikooli staadioni ja staadionimaja rekonstrueerimine ▪ Kaarma Põhikooli rekonstrueerimine ja II korruse väljaehitamine ▪ Kaarma Põhikooli õuemaja rekonstrueerimine ▪ Kaarma Spordimaja (Kaarma Põhikooli võimla) rekonstrueerimine ▪ Kaarma Põhikooli staadioni rekonstrueerimine ▪ Kaarma kooli Eiklas asuva hoone rekonstrueerimine, rajamiseks sinna lastead-põhikool-hooldekodu ▪ Kaarma Põhikooli ümberkujundamine lasteaed-põhikooliks, mis tähendab Eikla koolihoones paiknema hakkava lasteaia liitmist Kaarma Põhikooliga ▪ Kaarma ja Aste koolide IT-seadmete uuendamine ning täiendamine õppetööks ja E-koolile üleminekuks ▪ Haridusametuste erinevates projektides osalemise toetamine ▪ Uuringu läbiviimine valla põhikoolide ühendamise otstarbekuse selgitamiseks ▪ Ülevallalise uuringu teostamine lasteaia kohtade vajaduse kohta eri piirkondades (s.h Nasva-Mändjala piirkonna lasteaed-alkooli vajaduse selgitamine) ▪ Aste lasteaia rekonstrueerimine ▪ Tingimuste loomine ja vallapoolse toetuse tagamine eralasteaia loomiseks Vaiveres ▪ Täiendava lasteaiaühema avamine Aste lasteaias ▪ Lastepäevahoiu erinevate vormide juurutamine ▪ Kodanikeühendustele (MTÜ-dele, seltsidele, seltsingutele), külaaktivistidele, valla asutuste töötajatele koolituste korraldamine (s.h projektide taotluste koostamiseks) ▪ Vaivere koolihoone rekonstrueerimine noorsootöö piirkondlikuks keskuseks (avatud

	<p>noortekeskuseks), vajaliku tehnika ja inventari soetamine</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eikla koolihoone keldriosa osaline rekonstrueerimine avatud noortekeskuseks, vajaliku tehnika ja inventari soetamine ▪ Nasva-Mändjala noortekeskuse vajaduse selgitamine, asukohavaliku tegemine ▪ Eikla jõusaali ja mängutubade väljaehitamine ning sisustamine ▪ Õpilasmalevate korraldamine, pakkumaks suviti noortele töötamis- ja vaba aja veetmise võimalusi ▪ Vähekindlustatud perede toetamine laste huvihariduse omandamisel ▪ Tegevusvõimaluste loomine puuetega noortele ▪ Noorte juhendajate täiendkoolitustel ja/või ümberõppel osalemise toetamine ▪ Noortele igakülgse neid puudutava info pakkumine, kaasa arvatud töötamis- ja õppimisvõimaluste kohta ▪ Erinevate projektide jätkamine noortega, noorteprojektide elluviimise toetamine, võimaluste loomine noorsooalgatusprojektide ja -programmide rakendamiseks ▪ Naabervaldade noorte ja noorteprobleemidega tegelevate spetsialistide vahel toimiva koostöövõrgustiku loomine ▪ Kaarma raamatukogu laiendamine ▪ Randvere raamatukogusse lugemistoa ehitamine ▪ Ühte raamatukogusse muusikatoa rajamine, CD ja DVD fondide moodustamine ▪ Koostöös EELK Kaarma Peeter Pauli kogudusega Kaarma kiriku pastoraati Kaarma Muuseumi rajamine ▪ Kaarma Muuseumi sisulise küljega tegelemiseks ja ruumide haldamiseks MTÜ Kaarma Muuseum moodustamine ▪ Kirikukülas asuva Tassi maja rekonstrueerimise I etapi lõpetamine ja Eesti kultuuriloos olulist rolli etendanud vendade Kallaste Memoriaaltoa rajamine majja ▪ Nasvale kultuuri- ja sotsiaalobjektide rajamiseks uuringu ettevalmistamine ja läbiviimine ▪ Nasva klubi ehitamine ▪ Aste klubi ventilatsiooni rajamine ja fassaadi remontimine ▪ Vabaõhulava rajamine Abruksa saarele ▪ Kaarma maalinna valgustus- ja helitehnika soetamine ▪ Kultuuri- ja vaba aja veetmise keskuse väljaehitamine Kudjape spordiväljaku piirkonda ▪ Valda tutvustava bukleti koostamine ja väljaandmine ▪ Koostööd tihendamine Kuressaare linna kultuuriasutustega, kaasates neid oma valla üritustele ning osaledes linna üritustel, sõlmides selleks vastavasisulise koostööleppe, milles nähakse ette koostöö erinevad vormid ja arengukava kuni aastani 2011 ▪ Omavalitsustega välismaal kontaktide aktiveerimine ja vajadusel uute loomine (Euroopa Liidu liikmesmaad jt) ▪ Koostöö tugevdamine klubide, kohalike seltside, seltsingute, MTÜ-de ja külavanematega piirkondlike ürituste korraldamiseks ja ühiskasutusega rajatiste (kiigeplatsid, palliväljakud jms) püstitamiseks ▪ Kudjape-Upa terviseraja väljaarendamine ▪ Uisuhalli rajamine Lilbi külla ning kunstlume tehnika soetamine ▪ Piirkondlike mänguväljakute rajamine Astes, Kaarma maalinnal, Tõrisel jt piirkondades, Nasva-Mändjala piirkonna spordiväljakute rajamise lõpetamine ▪ Eikla mänguväljaku rekonstrueerimine ▪ Kudjape spordihoone rajamine ja mänguväljakute jätkuv väljaehitamine ▪ Kudjape spordiväljakule sporditehnika hoidmiseks hoiuruumi ehitamine ▪ Erasektori kaasamine valla spordiürituste finantseerimisele ▪ Hoolekande- ja tööturuprojektide kaudu ravikindlustusega hõlmamata inimeste väljaselgitamine ja tööturule toomine ▪ Perearsti vastuvõtupunktide rekonstrueerimine ja instrumentaariumi soetamine ▪ Koduõenduse ellurakendamise toetamine koostöös Haigekassa, omavalitsuse ja perearstikeskustega ▪ Lastekaitsespetsialisti töölevõtmine ▪ Laste hoolekannet ja hariduse omandamist toetavate spetsialistide koondamine ühtsesse võrgustikku ▪ Kasuperede leidmine, keda koolitada vanemliku hoolitsuseta laste kasvatamiseks ▪ Koostöös Kuressaare linnaga võimaluse leidmine pereabikeskuse loomiseks ▪ Olemasolevate pereabiteenuste kaardistamine Kaarma vallas ja Kuressaare linnas; küsitluse läbiviimine puuetega laste peredes, saamaks teada puuduolevatest teenusevajadustest
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kaldteede ehitamine valla haridusasutustesse ▪ Randvere Tööõppekeskuse hoone teisele korrusele puuetega noortele toetatud elamiseks viie toa ehitamine ▪ Koostöö tegemine tööandjatega ja kaasaaitamine töökohtade kohandamisele vastavalt erivajadustele ▪ Piirkonniti päevakeskuste tegevuse käivitamine ▪ Eakate eneseabi-gruppide tegevuse toetamine ▪ Hooldekodu ehitamine endisesse Eikla Lasteaed-Algkooli hoonesse ▪ Abruka saarele osalise koormusega hooldustöötaja leidmine ▪ Osalemine eAgingWell projektis (eakate hoolduse arvutiprogramm) ▪ Koidu küla aktiviseerimiskeskuse ehitamine ▪ Võimaluste leidmine ettevõtjate motiveerimiseks väiksema konkurentsivõimega inimeste tööle võtmiseks ▪ Valla sotsiaalkorterite remontimine ja sisustamine mööbli-ga ▪ Pähkla praeguse hooldekodu kohandamine toetatud elamise keskuseks ja varjupaigaks ▪ Arenduspiirkondade infrastruktuuri väljaarendamise toetamine ▪ Arenduspiirkondadesse munitsipaal-alamufondi rajamine ▪ Abruka saarel munitsipaal-alamufondi planeerimine ▪ Aste külas ja Eiklas asuvate valla sotsiaalkorterite remontimine ▪ Läbi planeerimiskavade ja planeeringute uute tootmis- ja äripiirkondade ettenägemine ▪ Ettevõtluse arenguks vajaliku infrastruktuuri arendamine ja ettevõtete kaasamine infrastruktuuri väljaarendamisse ▪ Ettevõtjate ühistegevusele kaasaaitamine ▪ Läbi Kaarma Valla Arengu Sihtasutuse alustatavate ettevõtjate toetamine (andes alustatavatele ettevõtjatele soodustingimustel laenu) ▪ Kohaliku tööjõu maksimaalne kaasamine ettevõtlusse ▪ Ettevõtjate projektitaotluste koostamisele kaasaaitamine ▪ Maaparanduse ja kalurite ühistegevuse organisatsioonide loomisele kaasaaitamine ▪ Valla teeregistri asutamine ja teehoiukava koostamine ▪ Arendajate poolt avaliku kasutusega teedevõrgu arendamise koordineerimine ja sellele kaasaaitamine arenduspiirkondades ▪ Tiheasustusega külade ja intensiivse liiklusega teelõikude tolmuva katte ehitamine ▪ Kruuskattega teede kapitaalremondi tegemine ▪ Kergliiklusteede rajamine ▪ Kergliiklusteede valgustuse rajamine ▪ Aste alevikku kergliiklustee rajamine ▪ Kergliiklustee rajamine üle Nasva jõe ▪ Valla teedele ja tänavatele nimede paigaldamine ▪ Bussiootepaviljonide ehitamise kaasfinantseerimine ▪ Muratsi sadama (rajatiste) rekonstrueerimine ja arendamine ▪ Muratsi sadamahoone rekonstrueerimine ja juurdeehituse tegemine ▪ Muratsi sadama faarvaatri süvendamine ▪ Nasva sadama tormikahjude likvideerimise investeeringute saamisele kaasaaitamine ▪ Nasva sadama rekonstrueerimine ▪ Nasva sadama faarvaatri süvendamine ▪ Abruka Vesiaia sadama rekonstrueerimine ja arendamine ▪ Abruka Vesiaia sadama faarvaatri süvendamine ▪ Abruka sadama tormikahjude likvideerimine ▪ Abruka sadamahoone rekonstrueerimine ja juurdeehituse tegemine ▪ Abruka sadama kui püsiühenduseks vajaliku sadama vesiehitiste üleandmine riigile ▪ Abukaga püsiühenduse kindlustamiseks paadi, mootorsaani ja roomikauto soetamine ▪ Abruka püsiühenduse parandamiseks jääklassiga laeva soetamine ▪ Abruka infrastruktuuri hooldustehnika soetamine ▪ Nasva küla edelaosa kanalisatsiooni ehitamine ▪ Nasva küla vee- ja kanalisatsioonitrasside väljaehitamine ▪ Nasva-Salme trassi tasuvusuuringute teostamine ▪ Nasva-Salme kanalisatsioonitrassi rajamine ▪ Mändjala-Keskranna joogiveevarustuse ja kanalisatsiooni võrgustiku eeluuringu tegemine ▪ Eikla, Kudjape, Laheküla, Muratsi ja Upa vee- ja kanalisatsioonirajatiste rekonstrueerimine ja ehitamine ▪ Lääne-Eesti saarte joogiveevarustuse ja kanalisatsiooni ehitamine
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aste küla vee- ja kanalisatsioonirajatiste rekonstrueerimine ▪ Aste küla piirkonna vee- ja kanalisatsioonisüsteemi omandiprobleemi selgitamine ▪ Asuküla elamu vee- ja kanalisatsiooniprobleemi lahendamine ▪ Randvere korterelamu kanalisatsiooniprobleemide korraldamine ja lahendamine ▪ Osalemine uue prügila rajamiseks moodustatava ühisfirma loomises ja uue prügila asukoha valikus, Kudjape prügila kasutusel oleva ladestusala sulgemises ning nõuetele vastava prügila ehituses ▪ Kudjape prügila baasil jäätmejaama loomises osalemine/ jäätmekäitluskeskuse ehitamine ▪ Abruca saare jäätmekäitluse süsteemi rajamine ▪ Kudjape kalmistule sakraaltalitushoone rajamine ▪ Kudjape kalmistule krematooriumi rajamise tasuvusuuringu tegemine ▪ Kalmistu teenindamiseks vajaliku abihoonestuse rajamine Abruca, Kaarma ja Saia kalmistule ▪ Käimlate ehitamine kalmistutele ▪ Puurkaevu rajamine Kaarma uuele kalmistuosale ▪ Vanade murdumisohtlike puude mahavõtmine kalmistutel ▪ Valla heakorralduskorralduste korraldamine ▪ Mändjala Puhkeranna infrastruktuuri väljaehitamine, rannahoolduseks ja vetelpäästeks vajaliku tehnika soetamine ▪ Mändjala Puhkeranna randumissilla ehitamine ▪ Avalike parklate korrastamine, laiendamine ja uute ehitamine ▪ Aktiivse vaba aja veetmise võimaluste väljaarendamine puhkealadel ▪ Seoses laieneva elamuehitusega Muratsi-Vaivere piirkonnas Muratsi sadama rekonstrueerimine lähtuvalt puhkajate vajadustest, avaliku supelranna välja arendamine ▪ Muratsi-Kasti matkaradade ja matkaradade infrastruktuuri väljaehitamine ▪ Abruca matkaradade ja matkaradade infrastruktuuri (looduskaitse infrastruktuuri) väljaehitamine ▪ Endise Randvere mõisakompleksi, pargi ja tiigi korrastamine ▪ Uuringute ja keskkonnamõtjude hindamise läbiviimine (s.h Mändjala Puhkeranna keskkonnamõtjude hindamine), tagamaks valla tasakaalustatud areng ▪ Külade arengukavade koostamisele kaasaaitamine ▪ Külade arengukavades toodud eesmärkide elluviimisele kaasaaitamine ▪ Projektkirjutamise ja –juhtimise koolituse korraldamine kolmandale sektorile ▪ Naabrivalve arendamine valla arendusaladel ▪ Turvateenuste leviku soodustamine vallas ▪ Avalike randade valve, vetelpääste ja infrastruktuuri väljaarendamine ja korraldamine ▪ Interneti püsiühenduse kättesaadavuse tagamine kõikides suuremates asulates ja uutes elumupiirkondades koostöös kohalike teenusepakkujatega. Vajadusel KülaTee 3 projekti kaasfinantseerimine ▪ Avalike Wifi levalade loomise soodustamine ▪ E-teenuste arendamine ja valla kodulehe kaudu kättesaadavaks tegemine ▪ Kaarma ja Aste koolide IT-seadmete uuendamine ning täiendamine õppetöök ja E-koolile üleminekuks ▪ Avalike internetipunktide kaasajastamine vastavalt IT-valdkonna arengule
SALME **	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Salme valla üldplaneeringu koostamine ▪ Valla puhkekohtade, vaatamisväärsuste, sadamate ja laurite varustamine viitadega ning infoga keelatud ja lubatud tegevuste kohta. ▪ Tänavavalgustuse rekonstrueerimine. ▪ Salme aleviku bussiootepaviljoni uuendamine. ▪ Salme vallamaja rekonstrueerimine ▪ Kvaliteetse andmeside võimaluse tagamine Salme alevikus ja külades. ▪ Inimeste ja kaunite kodude tunnustamine ▪ Valda tutvustava teabe ja reklaami koondamine, koostamine ja levitamine. ▪ Laste vaba aja sisustamine. Mitmekesise ja noorte omaalgatusel põhineva noorsootöö toetamine ▪ Kolmanda sektori (MTÜ-d, külaseltsid, klubid jm) toetamine ja innustamine. ▪ Teede jooksev remont ja hooldus ▪ Põlvkondadevaheliste sidemete tugevdamine ▪ Valla poolt pakutavate avalike teenuste laiendamine. ▪ Salme raamatukogu viimine vastavusse kaasaja nõuetele. ▪ Sportimisvõimaluste laiendamine ja mitmekesistamine.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kohaliku ajaloo jäädvustamise ja eksponeerimise võimaluse loomine. ▪ Interneti avaliku kättesaadavuse laiendamine ja soodustamine. ▪ Kino külastatavuse suurendamine. ▪ Salme Kultuurimaja tehnilise seisundi parandamine. ▪ Salme lasteaia õueala kujundamine lastele vaheldust pakkuvaks mänguks ja sportlikuks tegevuseks. ▪ Salme Põhikooli õppevahendite kaasajastamine ja vastavusse viimine HTM poolt kinnitatud nimekirjadega.
TORGU *	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Looduskeskkonna jätkusuutliku ekspluateerimise kontseptsiooni koostamine ▪ Kaasaegse infotehnoloogilise suhtluskeskkonna loomine ▪ Avaliku teenuse protseduurireeglite defineerimine, optimeerimine ja muutuste juurutamine ▪ Omapoolne tegevused haldusreformi alaste lahendite leidmiseks ▪ Elaniku osalemisaktiivsuse innustamine ▪ Meetmed külatasandi lähtuva haldussuutlikkuse parandamiseks ▪ Ettevõtluskeskkonna kaardistamine ja analüüs ▪ Ettevõtlike laialdase kontaktpinnaga tippspetsialistide sidumine vallaga ▪ Valla ja ettevõtete juhtide strateegilise planeerimise oskuste kasvatamine ▪ Sisemise koostöö käivitumise toetamise meetmete loomine ja juurutamine ▪ Meetmed külatasandi lähtuva haldussuutlikkuse parandamiseks ▪ Ettevõtluskeskkonna infrastruktuuri vajaduste kaardistamine ▪ Juurdepääs elektrile kogu valla territooriumil (eriti Karuste-Tamuna) ▪ Tolmavate ja remonti vajavate teede osakaalu vähendamine
RUHNU	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ehitatakse uus koolimaja koos spordirajatistega. ▪ Tagatakse koolis kaasaegsele infotehnoloogiale toetuvad õppevõimalused. ▪ Tagada vallas eelkooliealiste laste hoid vastavalt lapsevanemate vajadustele. Edaspidi saab lasteaed endale ruumi(d) uues koolimajas. ▪ Luua tingimused väljastpoolt saart tulnud õpilaste õpetamiseks (õpilaskodu rajamine). ▪ Toetatakse Ruhnus toimuvat täiskasvanute koolitust. ▪ Toetada võimalusel projektipõhiseid ettevõtmisi omafinantseeringuga valla eelarvest. ▪ Kujundatakse rahvamajast elanike seltsi- ja kultuurielu keskus. ▪ Kohaliku ettevõtluskeskkonna areng peab tagama uute töötegemise võimaluste tekke, looma võimalused inimestel ennast ja oma ideid teostada. ▪ Toetatakse põllumajanduslikku tegevust (loomakasvatus, taimekasvatus, mesindus jm). Tagatakse abi põllumajanduslike maade rentimisel, masinapargi hooldusel, põllumajandustoodangu väljaveol. Tagatakse seni majandatavate metsade edasine majandamise võimalus vastavalt Ruhnu valla üldplaneeringule. Looduskaitsepiirangud ei tohi piirata seni majandatavate alade, ka metsade majandamist. ▪ Soodustatakse kohalike loodusvarade nagu mets, ravivesi jm. kasutuselevõttu. Arendatakse välja puutöökoja, saakaater ja metallitöökoja. ▪ Toetatakse turismi kui ühe ettevõtlusharu arengut. Suunata ettevõtjaid omavahelisele koostööle kompleksteenuse pakkumisel. ▪ Metallitöökoja ja saakaatri väljaehitamine teostada projektipõhiselt. ▪ Soodustatakse algatusi ettevõtluse valdkonnas. ▪ Koostöös Veeteede Ametiga taastatakse tuletorni kui vaatamisväärsuse külastamise võimalus. ▪ Paadikuuri kasutusele võtmine. ▪ Vajadus on vähemalt 2 avaliku telkimiskoha järele. ▪ Vald soodustab lisaks olemasolevale turismipiirkonnale välja arendada sadama piirkond. ▪ Ehitada välja üks telkimiskoht - Randoja maja juures (lõkkekoht, välikäimla, pingid). ▪ Arendada informatsiooni kättesaadavust (kodulehekülge internetis, teadetetahvlid sadamas, lennuväljal ja külas).
KÄRLA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Arengukava ei kehti enam. Uus on kirjutamisel.
KIHELKONNA	<p><u>Strateegilised eesmärgid:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Loodud on soodne elu- ja ettevõtluskeskkond (sh välja on arendatud elamuehituseks ja ettevõtluse toimimiseks ning arenguks vajalikud infrastruktuurid, valla elanikele tagatud kvaliteetsed ja mitmekesised avalikud teenused, kindlustatud elanike sotsiaalne turvalisus). ▪ Suurendatud on Kihelkonna valla kui kultuuri- ja hariduskeskuse rolli Lääne-Saaremaal – kaasaegsed kultuurirajatised, aktiivne kultuuri- ja seltsielu, konkurentsivõimelised haridusasutused.

- Tasakaalustatud on majandustegevus ning loodus- ja keskkonnikaitse. Arenev (väike)ettevõtlus on loodustsästev ning tugineb piirkonna eripärale ja ressursidele.
- Kihelkonna vald on ökovalla arenguteel. Arendatud on keskkonna- ja energiasäästlikku eluviisi. Säilitatud on puhas looduskeskkond, pärandmaastikud, põlistalud ning olemasolevad põllumajandusstruktuurid.
- Toetatud on merelise elulaadi säilitamist ja arendamist.

Arengueesmärk: Külakogukonnad, kodanikeühendused ja vald teevad omavahel koostööd soodsa elukeskkonna loomiseks nii küldes kui kogu vallas.

Ülesanne: Tagada küladele ja kodanikeühendustele vallapoolne toetus külade elukeskkonna parendamisel ja väärtustamisel ning aidata kaasa külakogukondade ja kodanikeühenduste võimekuse kasvule ühiskasulikuks tegevuseks.

Tegevused:

- Külade koostöö edendamiseks külaaktiivi ümarlaua ellukutsumine ja ümarlaua tegevuse toetamine
- Külade/piirkondade ja kodanikeühenduste (arendus)tegevuse toetamine esitatud projektide kaasfinantseerimise kaudu
- Kodanikujulguse ja aktiivse tegutsemise toetamine külakogukonna turvalisuse loomisel
- Külade/piirkondade ühisürituste korraldamise toetamine
- Mängu- ja spordiplatside (külaplatside) korrastamise ja rajamise toetamine
- Tagamõisa seltsimaja renoveerimise toetamine
- EELK Kihelkonna Mihkli koguduse tegevuse toetamine
- Kodanikeühenduste koolitamine ja nõustamine ning koolitustel osalemise toetamine
- Kaunimate külade ja kodude tunnustamise süsteemi väljatöötamine

Arengueesmärk: Elanike vajadusi rahuldavad kultuuri- ja spordirajatised.

Ülesanne: Kaasajastada vallas asuvad kultuurirajatised (vajadusel ehitada uued hooned või ruumid).

Tegevused:

- Kihelkonna rahvamaja rekonstrueerimine (säilitades maksimaalselt vana hoone autentsuse)
- Kihelkonna laululava kompleksi korrastamine/renoveerimine
- Tagamõisa seltsimaja renoveerimise toetamine (vt ptk Külaelu ja kodanikualgatuslik tegevus)

Arengueesmärk: Aasta läbi toimiv aktiivne kultuuri- ja spordielu.

Ülesanne: Jätkata traditsiooniliste kultuuri- ja spordiürituste korraldamist; koostöös Kuressaare Linnateatri ja kontsertorganisatsioonidega tuua valda kõrgkultuuri sündmusi.

Tegevused:

- Olemasolevate hoonete ja objektide rakendamine ning vajadusel kohandamine kultuurse ajaveetmise paikadeks: kontserdid, etendused (nt Loona mõis ja näitsemaja, Papissaare angaardu, Mihkli Talumuuseum)

Ülesanne: Toetada kohaliku kultuuripärandi säilimist ja arendamist.

Tegevused:

- Kihelkonna kiriku oreli restaureerimine
- Kihelkonna kiriku renoveerimine
- Kihelkonna kellatorni restaureerimine
- Vilsandi tuletorni korrastamine
- Pärimuskultuuri eksponeerimine

Ülesanne: Toetada ja tunnustada inimeste aktiivsust isetegevuse ja spordiga tegemisel ning spordi ja kultuurielu edendamisel vallas.

Tegevused:

- Kultuuri/seltsielu edendajate ning tublide sportlaste tunnustamise süsteemi väljatöötamine
- Erainitsiatiivil organiseeritavate ürituste toetamine (nii kultuuri kui spordi vallas)
- Tagada vallas toimivate ürituste, sündmuste jm olulise info parem kommunikatsioon

Arengueesmärk: Tagatud on vallaelanike sotsiaalne turvalisus ja toimetulek. Kättesaadavad on sihtrühmade vajadusi rahuldavad ning iseseisvat toimetulekut soodustavad sotsiaalhoolekandeteenused.

	<p><u>Arengeesmärgid:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Soodne ettevõtluskeskkond. Toimivad ettevõtluse tugisüsteemid aitavad alustada uutel ning tegutseda ja laieneda olemasolevatel ettevõtetel. ▪ Pakutavad turismitooted ja –teenused on kõrgekvaliteedilised, mitmekesised ning kooskõlas jätkusuutliku arengu põhimõtetega. ▪ Arendatud on loodusturismiga seotud võimalusi ning tõstetud merega seotud turismi osatähtsust. Taastatud ja korrastatud on (väike)sadamad ja lautrikohad. ▪ Välja on arendatud turismi tugiinfrastruktuur (sh intensiivsema liiklusega teelõigud tolmuvabaks muudetud ning mustkatte alla viidud). ▪ Turismiinfo on asjakohane ja kergesti kättesaadav kõigile. <p><u>Ülesanne:</u> Arendada valla ja vallas tegutsevate (turismi)ettevõtjate tihedamat koostööd (vallast positiivse kuvandi tekitamisel), tagada ettevõtjatele vallapoole toetus.</p> <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ühise kaardi koostamine valla vaatamisväärsuste ja turismiettevõtjate kohta (majutus, toitlustus, erinevad tegevusvõimalused), tõlgituna peamiste sihtturgude keeltesse ▪ Imagoloogiliste trükiste koostamine ▪ Valla kodulehe edasiarendamine (sh visuaalse kujunduse atraktiivsemaks muutmine) ▪ Kohaliku koloriidiga suveniiride väljatöötamine – valla suveniiriks kohaliku meistri töö (selleks konkursi korraldamine) <p><u>Arengeesmärgid:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Säilitatud on rannakultuur ja toetatud loodussõbralikku traditsioonilist elulaadi läbi planeeringute ja külade arengukavade. ▪ Arendatud on keskkonnasäästlikku eluviisi läbi mahepõllumajandussaaduste tootmise ja kohapealse turustamise. ▪ Säilitatud on miljööväärtslikud alad. <p><u>Arengeesmärk:</u> Valla üldkasutatavad alad on hooldatud.</p> <p><u>Ülesanne:</u> Töötada välja valla territooriumi korrashoiusüsteem.</p> <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kokkulepete saavutamine/sõlmimine, kes ja millise platsi heakorra eest hoolt kannab ▪ Kinnistuomanike üle järelevalve teostamine (platside hooldamine, võsa lõikamine; muru niitmine – valla heakorra eeskiri) ▪ Heakorratööde teostamiseks vajalike töövahendite uuendamine (sh korraliku võsalõikuri soetamine)
LÜMANDA	<p><u>Eesmärk:</u> Ettevõtluse arendamiseks vajalike inimeste, nii töötajate kui ettevõtjate, olemasolu on tagatud</p> <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Andmekogude koostamine töökohtade valiku laiendamiseks ja uute töömeetodite nagu e-töö rakendamiseks <p><u>Eesmärk:</u> Kultuuri- ja sporditraditsioonid on edasi arenenud, järjepidevus rahvakultuuri edasi kandmisel on säilinud, kogukondlik identiteet ja valla maine on kinnistunud</p> <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kooskäämiskohtade taastamine, säilitamine, korrastamine, kaasajastamine ja rekonstrueerimine (rahvamajad, kultuurimajad, raamatukogud, seltsimajad, vabaõhulavad, külaväljad, kiigeplatsid jms) ▪ Spordiväljakute kaasajastamine, korrastamine ja rajamine külades, rahvaspordi harrastamiseks mõeldud siseruumide korrastamine ▪ Kultuuripärandi edasi andmine nooremale põlvkonnale ▪ Kultuuripärandi eksponeerimine (muuseum) ja avaldamine (näitused, trükised, filmid jms) laiemale publikule ▪ Kodu-uurimusliku tegevuse toetamine ▪ Seltsitegevuse toetamine ▪ Valla maine kujundamine (trükised, filmid, üritused, meened, kingitused, mälestusväljaku rajamine sõdades hukkunutele jms) <p><u>Eesmärk:</u> Säilinud on kohapealne otsustusõigus</p> <p><u>Tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kodanikualgatuslike struktuuride arendamine (külaseltsid, külavanematekogu, seltside

ümarlaud)

- Avalike teenuste lähendamine inimesele III sektori arendamise kaudu, kogukonnateenuste väljaarendamine

Eesmärk: Koostöövormide laiendamine ja aktiivne rakendamine erinevates valdkondades

Tegevused:

- Omavalitsustevaheline koostöö avaliku, era- ja kolmanda sektoriga olulistes eluvaldkondades, nagu avalike teenuste pakkumine, keskkonnakaitse (vee- ja jäätmemajandus, looduskaitse- ja rannaalad ehk rohevõrgustiku alad), ühistransport, sotsiaalhoolekanne ja tervishoid – laiemaid piirkondi ja suuremaid finantsressursse hõlmavate projektide elluviimiseks
- Koostöövõrgustiku loomine politsei, turvafirmade, III sektori ja aktiivsete kodanikega turvalisuse tagamiseks vallas
- KOV majandusalane koostöö ettevõtjatega koostöövõrgustike loomiseks ja klastripõhise ideoloogia rakendamiseks, ühistegevuse rakendamine
- Turismiasjaliste koostöö koordineerimiskeskuse ehk turismiinfopunkti rajamine, selleks vajaliku organisatsiooni loomine või lepingute sõlmimine
- Ühisettevõtmete korraldamine põlvkondadevaheliste sidemete tugevdamiseks
- Noorsootöökeskuse kui osapoolte koosöös toimiva võrgustiku loomine
- Kultuuri- ja spordialane koostöö avaliku, era- ja kolmanda sektoriga vaba aja sisustamiseks: ühisürituste organiseerimine, partnerite korraldatud üritustel osalemine jne

Eesmärk: Turvalisuse vallas tagab kogukond ja ennetustöö

Tegevused:

- Kodanikujulguse väärtustamine ja tunnustamine
- Piirkonna kaitseliidu organisatsiooni formeerimine
- Naabrivalve süsteemi organiseerimine
- Valmisoleku tagamine tulekahjude likvideerimiseks

Eesmärk: Maa-arhitektuur ja maastikud on väärtustatud

Tegevused:

- Piirkonnale omaste hoonetüüpide väärtustamine
- Maahitiste kohta andmebaaside koostamises osalemine
- Piirkonnale omaste ehitustraditsioonide edasi andmine järeltulevatele põlvedele
- Noorte sidumine esivanemate kodukohtadega nende väärtustamise kaudu (haridusasutuste ja huvihariduse kaudu tähelepanu traditsioonilisele eluasemele ja pärandile)
- Maamaastike säilimiseks vajaliku elustiili väärtustamine (maaelu ja põllumajandus)
- Miljööväärtuslikku külaarhitektuuriga arvestamine kaasaegsete hoonete ehitamise korral

Eesmärk: Külaasustuse struktuur ning piirkondlik eripära on säilinud ja hoitud

Tegevused:

- Pärandmaastike hooldamine ettevõtlusharuna kui põllumajanduslik tegevus, loodushoiutööde toetamine
- Maahitiste korrastamisel säästva restaureerimise põhimõtetest lähtumine, vastavate koolituste korraldamine
- Uute hoonete ehitamisel traditsiooniliste oskuste kasutamine ja oskustööliste väljaõppe soodustamine
- Kiviaedade taastamine. Rohkeimate kiviaedadega vallaks püüdlamine
- Seni kasutusest väljas olevatele ehitistele või nende kompleksidele uute kasutusviiside leidmine
- Külasüdametes kinnistuomanike üle järeelvalve teostamine, et maastikud oleks hoitud (korras, heas seisundis)

Eesmärk: Merekultuur on tähtsustatud

Tegevused:

- Rannakalurite traditsiooni tutvustamine
- Merekultuurilise ajaloopärandi säilitamine, uurimine ja tutvustamine (sh ka laevaehitajate ajalugu)
- Merekultuurilise seltsitegevuse toetamine

* Andmed pärinevad arengukavast, mis on koostatud kuni aastani 2010.

** Andmed täiendatud arengukava lisade abil